
PLAN DE CONVIVENCIA 2015-2016

CEIP BARRIÉ DE LA MAZA

SANTA COMBA

ÍNDICE

1.- INTRODUCCIÓN.....	3
1.1.- CARACTERÍSTICAS DO CENTRO	3
1.2.- ANÁLISE DAS ENQUISAS PREVIAS	4
1.3.- EXPECTATIVAS DOS PAIS	12
1.5.- A CONVIVENCIA NO CURRÍCULO EDUCATIVO	13
2.- OBXECTIVOS.....	15
3.- RELACIÓN DO PLAN DE CONVIVENCIA, O PLAN DE ACCIÓN TITORIAL E O DOCUMENTO DE ORGANIZACIÓN E FUNCIONAMENTO.....	16
4.- ELEMENTOS A MODIFICAR NA ORGANIZACIÓN DO CENTRO.....	16
4.1.- HORARIO PARA TITORÍAS	16
4.2.- ORGANIZACIÓN DE FILAS E ENTRADA ÁS AULAS.....	17
4.3.- NORMAS MÍNIMAS DE AULA E CONSECUENCIAS CONSENSUADAS	17
4.4.- POTENCIACIÓN DO APRENDIZAXE COOPERATIVO	17
4.5.- ORGANIZACIÓN DE ACTIVIDADES LÚDICO EDUCATIVAS NO RECREO.....	17
4.6.- A ASAMBLEA COMO RECURSO EDUCATIVO EN TODOS OS NIVEIS.....	18
5.- FORMACIÓN EN CONVIVENCIA	18
5.1.- FORMACIÓN DO PROFESORADO	18
5.1.1.- <i>Programa de Formación e Asesoramento en Centros</i>	18
5.1.2.- <i>Formación do profesorado en mediación</i>	18
5.2.- FORMACIÓN DO ALUMNADO.....	19
5.2.1.- <i>Programa de habilidades emocionais e sociais</i>	19
5.2.1.- <i>Plan de Acción Titorial</i>	19
5.2.2.- <i>Alumnos Mediadores-Axudantes</i>	19
5.2.2.1.- Selección	19
5.2.2.2.- Formación	19
6.- MEDIACIÓN ESCOLAR.....	20
6.1- CONCEPTO	20
6.2.- REQUISITOS BÁSICOS.....	20
6.3.- FUNCÍONS DOS ALUMNOS AXUDANTES-MEDIADORES	20
6.4.- OS ALUMNOS MEDIADORES-AXUDANTES COMO DINAMIZADORES DA CONVIVENCIA E O XOGO COOPERATIVO	21
7.- FORMACIÓN E IMPLICACIÓN DAS FAMILIAS	22
7.1.- A TRAVÉS DAS REUNIÓNS GRUPAIS.....	22
7.2.- A TRAVÉS DA ANPA	22

8.- PROMOCIÓN DE ACTIVIDADES PARA A IGUALDADE ENTRE MULLERES E HOMES E A PREVENCIÓN DE VIOLENCIA DE XÉNERO.	22
9.- PROTOCOLO PARA CASOS DE ACOSO E CIBERACOSO	23
10.- DIFUSIÓN DO PLAN.....	54
11.- AVALIACIÓN DO PLAN.....	55
ENQUISA AO PROFESORADO AO FINALIZAR O CURSO	56
ENQUISA AO ALUMNADO DE 6º AO FINALIZAR O CURSO	59
INDICADORES ESCOLARES SOBRE UN POSIBLE CASO DE ACOSO ESCOLAR.....	64
INDICADORES FAMILIARES SOBRE UN POSIBLE CASO DE ACOSO ESCOLAR	65

1.- INTRODUCCIÓN.**1.1.- Características do centro.**

O centro educativo, o CEIP Barrié de la Maza ten 19 unidades. De educación infantil posee seis unidades: dúas unidades de 3 anos, dúas unidades de 4 anos e dúas unidades de 5 anos.

De educación primaria ten doce unidades, dúas unidades por cada curso de 1º a 6º curso.

Ademáis das clases mencionadas, o centro posee unha aula de Educación Específica.

O centro presenta a seguinte distribución no curso 2015-2016:

CURSO	GRUPO	Nº ALUMNOS	TOTAL
3 ANOS	A	21	41
	B	20	
4 ANOS	A	22	46
	B	24	
5 ANOS	A	12	24
	B	12	
TOTAL EDUCACIÓN INFANTIL			111

CURSO	GRUPO	Nº ALUMNOS	TOTAL
1º	A	16	32
	B	16	
2º	A	24	48
	B	24	
3º	A	20	40
	B	20	
4º	A	27	53
	B	26	
5º	A	24	49
	B	25	
6º	A	23	46
	B	23	
TOTAL EDUCACIÓN PRIMARIA			268
AULA ESPECÍFICA (COMI)			1
TOTAL (INF.+ PRIMARIA + AULA ESPECÍFICA)			380

O profesorado do centro CEIP Barrié de la Maza, no curso 2015-2016, está fórmado por:

- Profesorado Educación infantil, seis profesores.
- Profesorado Apoio Infantil, 2 profesores.
- Profesorado Educación infantil, 12 profesores.
- Profesorado en Aula Específica de Educación especial, 1 P.T
- Profesorado en Educación Especial, formado por 1 A.L e 2 P.T
- Departamento de Orientación, 1 Orientadora
- Departamento de Inglés, formado por 4 profesores.
- Departamento de Educación física, formado por 2 profesores.
- Departamento de Música, formado por 1 profesor.
- Departamento de Relixión, formado por 1 profesor

Ademáis, mencionar o Equipo Directivo, formado por Directora, Xefa de Estudios e Secretario, membros tamén do profesorado.

ANÁLISE DAS ENQUISAS REALIZADAS
--

Informe sobre os cuestionarios do centro:
15015238 - CEIP Barrié de la Maza. Curso 2015/2016.

Cuestionario	Nª respostas
Alumnado de 5º de primaria ata 4º da ESO	32
Profesorado	11
Familias	41
Persoas de administración e servizos	3

- **CONVIVENCIA NO CENTRO**

ALUMNADO

1.- Sobre a forma de resolver os conflitos de convivencia no centro ou na aula.

	% de
1 - Abrindo un parte	12.5
2 - Chamando ás familias.	0
3 - Escoitando a opinión de todos para cambiar as normas do centro	3.1
4 - Falando co/a profesor/a en privado.	21.9
5 - Falando entre todos	46.9
6 - Impoñendo sancións (castigos).	21.9
7 - Mandando a falar co director/a ou xefe/a de estudos	34.4
8 - Os profesores e as profesoras dannos consellos.	21.9
9 - Quitándolle importancia e deixándoo pasar	0
10 - Seguindo os consellos do/a orientador/a, do profesorado e do equipo	15.6

2.- Sobre os espazos onde hai problemas de convivencia

	Nunca	Poucas veces	Bastantes veces	Moitas veces	Sen resposta
1 - A través de internet, xa sexa no móbil ou no ordenador	87.5	0	0	12.5	0
2 - Ao entrar ou saír da clase	68.8	0	3.1	28.1	0
3 - Ao entrar ou saír do recinto do centro	71.9	0	3.1	21.9	3.1
4 - Durante as clases	71.9	0	3.1	25	0
5 - No comedor escolar	56.3	0	12.5	31.3	0
6 - No recreo	21.9	6.3	37.5	34.4	0
7 - No transporte escolar	75	0	0	21.9	3.1
8 - Nos arredores do centro	65.6	0	6.3	25	3.1
9 - Nos aseos	75	0	3.1	21.9	0
10 - Nos corredores	40.6	0	3.1	50	6.3
11 - Nos intercambios de clase	75	0	3.1	21.9	0

FAMILIA**1.- Coñecemento da existencia e o contido dos documentos ou actuacións, referidos á convivencia do centro.**

	% país/nais que coñecen a existencia
1 - Aula de convivencia inclusiva	4.9
2 - Comisión de convivencia	9.8
3 - Mediador ou equipo de mediación	9.8
4 - Normas de organización e funcionamento (NOF, antes RRI)	14.6
5 - Persoa dinamizadora ou responsable da convivencia do centro	14.6
6 - Plan de acción tutorial (PAT)	19.5
7 - Plan de convivencia	14.6
8 - Plan xeral de atención á diversidade (PXAD)	14.6
9 - Proxecto educativo de centro (PEC)	22

2.- Opinión da convivencia no centro educativo ao que vai o seu fillo ou filla, nos últimos 3 anos

	% de resposta total	% de resposta por parte dos pais	% de resposta por parte das nais
1 - Empeorou de xeito alarmante	7.3	0	7.9
2 - Empeorou lixeiramente	22	0	23.7
3 - Mellorou lixeiramente	39	33.3	39.5
4 - Mellorou moitísimo	14.6	33.3	13.2
5 - Sen resposta	17.1	33.3	15.8

3.- Consideras que existen actualmente, no centro ao que asiste o seu fillo ou a súa filla, problemas de convivencia.

	% de resposta total	% de resposta por parte dos pais	% de resposta por parte das nais
Sí	17.1	0	18.4
Non	31.7	33.3	31.6
De xeito puntual	41.5	33.3	42.1
Sen resposta	9.8	33.3	7.9

PROFESORES

1.- Sobre o coñecemento dos documentos ou actuacións, referidos á convivencia, no centro.

1.1.- % de respostas afirmativas

	% de resposta
1 - Aula de convivencia inclusiva	9.1
2 - Comisión de convivencia	54.5
3 - Mediador ou equipo de mediación	18.2
4 - Normas de organización e funcionamento (NOF, antes RRI)	72.7
5 - Persoa dinamizadora ou responsable da convivencia do centro	27.3
6 - Plan de acción tutorial (PAT)	63.6
7 - Plan de convivencia	72.7
8 - Plan xeral de atención á diversidade (PXAD)	100
9 - Proxecto educativo de centro (PEC)	81.8

1.2.- % de respostas afirmativas por parte dos titores.

	% de resposta
1 - Comisión de convivencia	18.2
2 - Normas de organización e funcionamento (NOF, antes RRI)	18.2
3 - Persoa dinamizadora ou responsable da convivencia do centro	9.1
4 - Plan de acción tutorial (PAT)	18.2
5 - Plan de convivencia	27.3
6 - Plan xeral de atención á diversidade (PXAD)	36.4
7 - Proxecto educativo de centro (PEC)	36.4

2.- A convivencia no centro nos últimos 3 anos

	% de resposta
1 - Empeorou de xeito alarmante	0
2 - Empeorou lixeiramente	9.1
3 - Mellorou lixeiramente	36.4
4 - Mellorou moitísimo	9.1
5 - Sen resposta	45.5

3.- Consideras que existen actualmente no centro problemas de convivencia

	% de resposta total
Si	0
Non	63.6
De xeito puntual	36.4
Sen resposta	0

4.- Sobre a formación en materia de convivencia escolar

	MALA	REGULAR	BOA	MOI BOA	SEN RESPONSTA
A súa formación en materia de convivencia escolar	0	0	54.5	18.2	27.3
Coñecemento do profesorado e outros adultos do centro sobre os problemas de convivencia	0	27.3	45.5	9.1	18.2

- **CONFLICTOS NO CENTRO**

ALUMNADO**1.- Sobre a frecuencia de determinadas condutas no centro.****Condutas positivas**

	Nunca	Poucas	Bastantes	Moitas	Sen
1 - Atender as explicacións	0	6.3	18.8	68.8	6.3
2 - Axudar a algún compañeiro/a nas tarefas	9.4	18.8	15.6	56.3	0
3 - Cumprir as normas	6.3	6.3	18.8	62.5	6.3
4 - Evitar que traten mal aos demais	25	15.6	25	31.3	3.1
5 - Facer as tarefas que nos mandan	12.5	3.1	6.3	75	3.1
6 - Obedecer e respectar aos profesores/as	0	3.1	12.5	81.3	3.1
7 - Respectar o horario das clases	9.4	6.3	6.3	75	3.1
8 - Traballar en grupo	0	31.3	34.4	34.4	0

2.- Sobre a condición de presunta vítima.**2.1.- Padeciches algunha conduta negativa, acoso, agresión ou falta de respecto?**

	% de resposta total	% de resposta rapaces	% de resposta rapazas
Si	28.1	33.3	21.4
Non	65.6	66.7	64.3
Sen resposta	6.3	0	14.3

2.2.- Que fixeches cando padeciches estas situacións/condutas? (% con respecto a cuestión 2.1 resposta: Si).

	% de resposta
1 - Cando me axudaron, sentinme máis seguro/a	44.4
2 - Defendinme atacando	44.4
3 - Defendinme fuxindo para que non me atacasen	55.6
4 - Díxenlles que me deixaran en paz	22.2
5 - Díxenllo ao delegado/a da clase	0
6 - Intentei falar para resolver o problema	66.7
7 - Intentei non pensar no que sucedía	0
8 - Non fixen nada	22.2
9 - Pedinlle axuda a alguén da dirección (director/a, xefe de estudos...)	33.3
10 - Pedinlle axuda á miña familia	22.2
11 - Pedinlle axuda a un adulto/a do centro	22.2
12 - Pedinlle axuda ao orientador/a	0
13 - Pedinlles axuda aos meus amigos/as	22.2
14 - Sentinme triste ou abatido/a	44.4

2.3.- De qué curso é a persoa que realizou este tipo de comportamentos contigo? (% con respecto a cuestión 2.1, resposta: Si).

	% de resposta
1 - Da miña clase	55.6
2 - De distintos cursos	33.3
3 - Do meu curso pero de outra clase	22.2
4 - Doutro curso inferior ao meu	0
5 - Doutro curso superior ao meu	11.1
6 - Outras persoas do centro (profesorado, persoal de conserxería, persoal de limpeza...)	0
7 - Son persoas de fora do centro	11.1

FAMILIA

1.- Agresións que padeceu o seu fillo/a (% con respecto a cuestión 8, resposta: 3 - O meu fillo/a padeceu a condición de vítima).

	% de resposta
1 - Agresións físicas	50
2 - Agresións verbais	33.3
3 - Ameazar ou insultar	33.3
4 - Ameazar ou insultar utilizando tecnoloxías da información e a	0
5 - Dicar mentiras ou rumores sobre alguén	33.3
6 - Dicar mentiras ou rumores sobre alguén utilizando as TIC	0
7 - Mostrar situacións de abandono en hábitos de hixiene	0
8 - Non ter en conta a algún compañeiro e excluílo dun grupo de	66.7
9 - Obrigar a facer cousas que outro non quere	16.7
10 - Observar actos vandálicos con danos no centro	0
11 - Poñer alcumes ou ridiculizar a alguén utilizando as TIC	0
12 - Poñer alcumes ou rirse doutra persoa	50
13 - Producirse situacións de acoso ou ciberacoso entre o alumnado	0
14 - Roubar diñeiro ou material	16.7

2.- Agresións que cometeu o seu fillo/a (% con respecto a cuestión 8, resposta: 1 - O meu fillo/a foi autor/coautor dalgunha agresión).

	% de resposta
1 - Agresións físicas	0
2 - Agresións verbais	0
3 - Ameazar ou insultar	0
4 - Ameazar ou insultar utilizando tecnoloxías da información e a	0
5 - Chegar tarde á clase	0
6 - Consumo de drogas (alcohol, tabaco)	0
7 - Desobedecer e non respectar o profesor	0
8 - Dicar mentiras ou rumores sobre alguén	0
9 - Dicar mentiras ou rumores sobre alguén utilizando as TIC	0
10 - Entrar e saír da clase sen permiso	0
11 - Interromper, molestar e non deixarlle dar a clase ao profesor	0

12 - Mostrar situacións de abandono en hábitos de hixiene	0
13 - Negarse a facer as tarefas asignadas	0
14 - Non cumprir as normas de convivencia no centro	0
15 - Non ter en conta a algún compañeiro e excluílo dun grupo de	0
16 - Obrigar a facer cousas que outro non quere	0
17 - Observar actos vandálicos con danos no centro	0
18 - Poñer alcumes ou ridiculizar a alguén utilizando as TIC	0
19 - Poñer alcumes ou rirse doutra persoa	0
20 - Producirse absentismo escolar	0
21 - Producirse situacións de acoso ou ciberacoso entre o	0
22 - Provocar, ridiculizar ou insultar os profesores	0
23 - Roubar diñeiro ou material	0

3.- Acostumo a apoiar as decisións que toma o titor sobre o comportamento do meu fillo/a:

	% de resposta total	% de resposta por parte dos pais	% de resposta por parte das nais
Si	80.5	66.7	81.6
Non	4.9	0	5.3
Sen resposta	14.6	33.3	13.2

4.- Sobre a reacción ante problemas dos seus fillos/as con compañeiros/as de clase.

Trataría de axudarlle a solucionar o seu problema...

	% de resposta total	% de resposta por parte	% de resposta por parte
1 - Falando e pedindo información ao profesor/a titor/a	90.2	100	89.5
2 - Falo cos pais do compañeiro sobre o problema dos nosos fillos/as	29.3	33.3	28.9
3 - Non fago nada, son cousas de rapaces	2.4	0	2.6
4 - Falando co meu fillo/a	75.6	66.7	76.3
5 - Falo co compañeiro co que ten o problema	12.2	66.7	7.9

PROFESORADO**1.- Sobre a influencia de diversos aspectos no clima escolar**

	Ningunha	Un pouco	Bastante	Moito	Sen resposta
1 - Abordar a convivencia	0	0	27.3	72.7	0
2 - Adscribirse a plans e	0	27.3	45.5	18.2	9.1
3 - Aplicación rigorosa e	0	27.3	54.5	18.2	0
4 - Aplicar sancións estritas	0	36.4	45.5	0	18.2
5 - Crear diferentes grupos de traballo e figuras no centro para promover unha mellor	0	27.3	45.5	9.1	18.2
6 - Desenvolver en todos os membros da	0	9.1	63.6	27.3	0
7 - Difundir entre a comunidade educativa	0	27.3	36.4	36.4	0
8 - Favorecer unha maior	0	0	45.5	54.5	0
9 - Formación do profesorado	0	0	54.5	45.5	0
10 - Formular a mellora da convivencia	0	9.1	72.7	18.2	0
11 - Traballar as normas de	0	9.1	36.4	54.5	0

2.- Sobre a resolución de conflitos

	% de resposta
1 - Chamando ao pai/nai/persoas titoras legais	63.6
2 - Con correccións colectivos ou individuais	45.5
3 - Con sancións (segundo a normativa)	9.1
4 - Dando consellos ao alumnado	81.8
5 - Dialogando para intentar chegar a acordos	90.9
6 - Potenciando que se traten os conflitos na titoría (polos seus titores ou	27.3
7 - Restándolle importancia e deixándoo pasar	18.2
8 - Tratando o conflito entre todos (titor, profesorado, xefe de estudos e	54.5

- INICIATIVAS PARA MELLORAR

ALUMNADO**1.- Sobre as decisións que se toman na clase ou no centro**

	% de resposta
1 - Digo a miña opinión na clase, en presenza do profesorado titor	25
2 - Dígolle a miña opinión ao delegado/a de clase	3.1
3 - Dígolle a miña opinión directamente ao profesorado	43.8
4 - Non digo a miña opinión porque creo que non me van facer caso	6.3
5 - Non digo a miña opinión porque non me interesa que a saiban	0
6 - Non me piden a miña opinión	6.3
7 - Sen Resposta	15.6

FAMLIA**1.- Estou satisfeito co centro ao que asiste o meu fillo/a.**

	% de resposta total	% de resposta por parte dos pais	% de resposta por parte das nais
Si	80.5	100	78.9
Non	9.8	0	10.5
Sen resposta	9.8	0	10.5

2.- Acostumo a apoiar as decisións que toma o titor sobre o comportamento do meu fillo/a

	% de resposta total	% de resposta por parte dos pais	% de resposta por parte das nais
Si	80.5	66.7	81.6
Non	4.9	0	5.3
Sen resposta	14.6	33.3	13.2

3.- Sobre a participación activa na vida do centro e as relacións coa comunidade educativa

	% de resposta
1 - Achegámonos ao centro de cando en vez, solicitando cita co titor/a, sen sermos convocados	82.9
2 - Acudimos ao centro cando se nos convoca	95.1
3 - Amosamos interese polo noso fillo/a no referente ao seu comportamento	92.7
4 - Amosamos interese polos estudos do noso fillo/a e facemos un seguimento continuado da súa	95.1
5 - Amosamos interese polos estudos do noso fillo/a pero non facemos un seguimento continuado	7.3
6 - Amosamos interese polos estudos do noso fillo/a só no referente aos resultados finais que	7.3
7 - Anímase nos no centro a ter ideas propias e a participar na mellora da convivencia (espírito	19.5
8 - Colaboramos en organizacións para mellorar o que sucede arredor do centro (no barrio, no	12.2
9 - Cóntame as cousas que lle ocorren na clase	82.9
10 - Coñezo o tempo e os recursos electrónicos e dixitais que utiliza o meu fillo ou filla (acceso a	68.3
11 - Creo que coñezo ben ao meu fillo/a	85.4
12 - Desconfiamos da información do profesorado	9.8
13 - Falo a diario con el/ela sobre como lle foi o día no centro	92.7
14 - Falo a diario con el/ela sobre temas variados	92.7
15 - Na casa é comunicativo/a	85.4
16 - O centro dispón de espazos para desenvolver a nosa participación e actividades	41.5
17 - O centro programa os tempos de xeito que favoreza a participación	31.7
18 - O centro ten medios para transmitir a información ás familias por diferentes vías	51.2
19 - O meu fillo/a adoita falar comigo sobre aqueles aspectos que lle preocupan	82.9
20 - O profesorado nos escoita e chegamos a acordos de actuación	68.3
21 - O profesorado nos escoita pero non chegamos a acordos de actuación	9.8
22 - Participo na ANPA do centro	17.1
23 - Participo nos órganos colexiados de goberno do centro (Consello Escolar)	2.4
24 - Recorremos á Dirección cando non hai acordo co profesorado	19.5
25 - Reunímonos as familias para buscar solucións de cómo mellorar a convivencia no centro	7.3
26 - Sentimos que formamos parte dunha comunidade escolar / centro, dun proxecto común	48.8
27 - Teño a información necesaria para participar en algún órgano do centro	48.8

4.- Sobre o coidado dos materiais e as instalacións do centro.

	Totalmen te en	Algo de	Bastante de	Totalme nte de	Sen
No centro respéctase a propiedade pública e as propiedades privadas de cada quen	0	0	0	0	0
Normalmente cóidanse os materiais e as instalacións	4.9	17.1	36.6	29.3	12.2
O centro adoita estar limpo e coidado	0	0	0	0	0

PROFESORADO**1.- Sobre a organización e uso dos espazos do centro (biblioteca, talleres, sala de ordenadores, sala de usos múltiples, salón de actos...)**

	% de resposta
1 - A residencia é un espazo do centro e polo tanto está incluído nas NOF (no caso de existir no seu centro)	0
2 - Está regulado nas NOF do centro	54.5
3 - Non está regulado nas NOF do centro, pero respéctase o que se acorda ao principio de curso	27.3
4 - O comedor escolar é un espazo do centro e polo tanto está incluído nas NOF (no caso de existir no seu centro)	45.5
5 - O transporte escolar é un espazo do centro e polo tanto está incluído nas NOF (no caso de existir no seu centro)	45.5
6 - Respéctase por parte dos usuarios o establecido nas NOF	45.5

2.- Sobre o coidado dos materiais e das instalacións. Podería valorar a frecuencia desta afirmación, “Normalmente cóidase”?

	% de resposta
Nunca	0
Algunha vez	9.1
Bastantes veces	27.3
Moitas veces	54.5
Sen resposta	9.1

3.- Sobre a influencia de diversos aspectos no clima escolar

	Ningunha	Un pouco	Bastante	Moit	Sen
1 - Abordar a convivencia dende a	0	0	27.3	72.7	0
2 - Adscribirse a plans e programas nos que lle a convivencia	0	27.3	45.5	18.2	9.1
3 - Aplicación rigorosa e sistemática das normas de convivencia	0	27.3	54.5	18.2	0
4 - Aplicar sancións estritas	0	36.4	45.5	0	18.2
5 - Crear diferentes grupos de traballo e figuras no centro para promover unha mellor convivencia (comisión de convivencia, grupos de mediación,	0	27.3	45.5	9.1	18.2
6 - Desenvolver en todos os membros da comunidade educativa programas para adquirir habilidades e competencias sociais	0	9.1	63.6	27.3	0

7 - Difundir entre a comunidade educativa todas as actuacións que en materia de convivencia se desenvolven no centro	0	27.3	36.4	36.4	0
8 - Favorecer unha maior participación do alumnado na solución de problemas	0	0	45.5	54.5	0
9 - Formación do profesorado en xestión da convivencia	0	0	54.5	45.5	0
10 - Formular a mellora da convivencia como obxectivo central da intervención no PEC	0	9.1	72.7	18.2	0
11 - Traballar as normas de convivencia e os dereitos e deberes na acción tutorial	0	9.1	36.4	54.5	0

CONCLUSIÓNS

Como conclusións, poderíamos indicar que aínda que as puntuacións non son excesivamente altas en términos xerais, algúns aspectos, como conduta negativa, acoso, agresión ou falta de respecto, poseen un 28,1% nas enquisas dos alumnos. Ao que teríamos que engadir a importancia das seguintes conductas, que os Mestres aprecian na súa labor docente. A formación do profesorado en técnicas de regulación de conflitos (cun 36,4%), o uso de metodoloxías inadecuadas (cun 54.5%) e a falta de disciplina escolar (cun 45.5%).

Hai que destacar a percepción por parte dos nenos de que os conflitos son alleos a eles, que non se consideran culpables dos mesmos, o cal nos debe facer reflexionar xa que se acadou una puntuación dun 75%.

As propostas de mellora, en xeral, pasan por:

1º.- Cambiar o estilo docente a outro máis respetuoso e positivo que sirva como exemplo ao alumnado.

É a mellora máis reclamada tanto por pais, nenos como mestres. Para iso será necesario mellorar a formación docente no que ten que ver coa convivencia e a resolución de conflitos. Isto é moi importante dados os cambios producidos entre o alumnado nos últimos anos e o papel que ten que xogar o profesorado na educación integral dos nenos.

2º.- Facer cambios na forma en que se consensúan as normas.

Haberá que buscar fórmulas para guiar a os alumnos para que adopten normas comúns e as súas consecuencias de incumplimento tanto nas aulas de primaria como nas súas propias casas. De tal forma que calquera mestre que chegue, sexa especialista ou sustituto saiba a mecánica de aplicación da normativa da aula.

3º.- Unificación de criterios entre o profesorado.

É imprescindible buscar fórmulas para aproveitar o tempo das reunións de tal forma que mediante acta de reunión se aborden os puntos concretos, se traballe organizadamente e se tomen decisións. O departamento de orientación xoga un papel crucial como grupo semanal de traballo que traslada propostas, primeiro aos ciclos a través dos seus coordinadores e logo a CCP para que tome decisións.

4º.- Informar ás familias sobre a xestión dos conflitos.

A información ás familias é un aspecto importante pero complicado de abordar, xa que non todas as familias acuden para ser informadas, e, xeralmente, non adoitan acudir aquelas que máis formación requiren.

Se traballará a través de reunións periódicas coas mesmas, a través da ANPA e con asociacións veciñais.

5º.- Facer grupos de mediación para a resolución de conflitos.

Precísase a formación dos mediadores, e, sobre todo, a formación emocional dos nenos en xeral para que poidan ter o autocontrol necesario para poder abordar un conflito a través da mediación.

Propoñemos un Plan de Convivencia revisable que intente mellorar os aspectos que a comunidade aprecia como negativos.

1.3.- Expectativas dos pais.

En xeral, a colaboración familiar non é o óptima que debería de ser, xa que bastantes pais non adican o tempo suficiente ás reunións e actividades escolares.

Sería importante mellorar as expectativas con respecto á escola dalgunhas familias, xa que si os nenos non perciben nos pais que a escola é algo positivo e a valoran na súa xusta medida, acudirán á escola con menor motivación de logro e con poucas expectativas acerca do que a mesma lles pode ofrecer.

Por outra banda, as expectativas dos pais en canto a convivencia no centro educativo, consideran que mellorou lixeiramente (cun 39%), e que non existe problemas de convivencia , solo de xeito puntual (con un 41,5%).

1.4.- Accións acometidas ata o momento.

O departamento de Orientación, está composto por varios centros: a base atópase no Ceip Barrié de la Maza, centro cun total de 380 alumnos repartidos entre Ed.Infantil(110), Ed.

Primaria(269) e Aula específica(1).Como centros adscritos son: o CRA de Santa Comba, composto por 3 unitarias: San Cristovo con 11 alumnos, Boaña con 9 alumnos e Picotos con 6 e dicir un total de 26 alumnos; e por último o Ceip Pepe de Xan Baña cun total de 71 alumnos repartidos entre primaria(52) e ed. Infantil(19).

Trátase sempre da primeira fase da intervención orientadora, dende o enfoque de programas e sen renunciar a unha formulación comprensiva. E para a avaliación de necesidades partiremos tanto das manifestadas por parte dos alumnos coma polo equipo de profesores, polo que estableceremos un proceso de diálogo e recollida de información intentando conseguir o maior grao de acordo sobre as decisións a tomar en función da valoración realizada.

Teremos en conta o conxunto de variables xerais que inciden na aparición de necesidades educativas como a propia etapa evolutivo/educativa dos alumnos.

Así tendo en conta o contexto que nos ocupa e tomando como fontes prioritarias de información a observación (percepción do clima do centro), a revisión dos documentos curriculares, o plan e a memoria do curso pasado coas propostas de mellora, actas de avaliación, informes individualizados, primeiras reunións de titores, CCP, e as demandas e achegas efectuadas, podemos sintetizar como principais necesidades a considerar na elaboración do Plan as seguintes:

- Mellorar aspectos fundamentais da Acción Titorial, sobre todo de cara a unha maior participación e implicación do profesorado.
- Asesorar o profesorado con respecto ao establecemento de medidas de atención á diversidade.
- Potenciar a atención personalizada aos alumnos que o precisen, especialmente os que están con adaptación curricular.
- Colaborar co profesorado de Pedagogía Terapéutica e Audición e Linguaxe na atención dos alumnos que reciben ou puidesen necesitar apoio.
- Garantir o desenvolvemento, aplicación e xeneralización de estratexias que faciliten os procesos de aprendizaxe dos alumnos.
- Potenciar o traballo de coñecemento da estrutura do grupo-clase que nos permita dinamizar actividades a finalidade da cal sexa favorecer a cohesión grupal e a interacción, xeradora dun clima positivo.
- Participar no deseño e colaborar no desenvolvemento de programas específicos.
- Promover unha maior implicación dos pais no proceso educativo dos seus fillos.
- Fomentar a coordinación co centro de secundaria adscrito e atender á transición entre as dúas etapas.

A comunidade educativa en xeral, detecta unha falta de habilidades sociais entre os alumnos e un exceso de agresións tanto físicas como verbais. Acometemos nun primeiro momento a realización dun regulamento de réxime interno que dera certo orde á normativa interna do centro e incidimos na importancia de traballar as diferenzas e o respecto, así como as normas de clase nos inicios de curso. Comenzouse a plantexar a necesidade de efectuar actividades específicas de titoría como base para dotar aos alumnos das habilidades emocionais e sociais básicas para ter o autocontrol necesario para negociar os conflitos.

1.5.- A convivencia no currículo educativo.

Os obxectivos da etapa de educación primaria especificados no Decreto 130/2007 polo que se establece o currículo de Ed. Primaria danlle unha preponderancia sustancial a aquelas cuestións que teñen que ver coa convivencia e aspectos de carácter funcional.

Se facemos un análise destes obxectivos, apreciaremos que os obxectivos que teñen que ver con contidos específicos de materias ou asignaturas tradicionais son moi poucos en detrimento de obxectivos que teñen que ver con competencias emocionais ou que teñen que ver con saber facer, saber ser ou aprender a aprender.

Segundo o Decreto 130/2007 polo que se establece o currículo de Ed. Primaria, no seu artigo 3º indica claramente que os obxectivos da educación primaria estarán encamiñados ao logro da adquisición, por parte de todo o alumnado, das capacidades que permitan:

- a) **Coñecer e apreciar os valores e as normas de convivencia**, aprender a obrar de acordo con elas, prepararse para o exercicio activo da cidadanía e respectar os dereitos humanos, así como o pluralismo propio dunha sociedade democrática.
- b) Desenvolver **hábitos de traballo individual e de equipo, de esforzo e de responsabilidade** no estudo, así como actitudes de confianza en si mesmo, sentido crítico, iniciativa persoal, curiosidade, interese e creatividade na aprendizaxe.
- c) Adquirir **habilidades para a prevención e para a resolución pacífica de conflitos** que lles permitan desenvolverse con autonomía no ámbito familiar e doméstico, así como nos grupos sociais con que se relaciona.
- d) Coñecer, comprender e **respectar as diferentes culturas e as diferenzas** entre as persoas, a igualdade de dereitos e oportunidades de homes e de mulleres e a non-discriminación de persoas con discapacidade.
- e) Coñecer e utilizar de xeito apropiado a lingua galega, a lingua castelá e desenvolver hábitos de lectura.
- f) Adquirir en, polo menos, unha lingua estranxeira a competencia comunicativa básica que lle permita expresar e comprender mensaxes sinxelas e desenvolverse en situacións cotiás.
- g) Desenvolver as competencias matemáticas básicas e iniciarse na resolución de problemas que requiran a realización de operacións elementais de cálculo, coñecementos xeométricos e estimacións, así como ser capaz de aplicarlos a situacións da súa vida cotiá.

h) **Coñecer e valorar o seu contorno natural, social e cultural**, así como as posibilidades de acción e de coidado deste, con especial atención á singularidade de Galicia. Coñecer mulleres e homes que realizaron achegas importantes á cultura e sociedade galegas.

i) Iniciarse na utilización, para a aprendizaxe, das tecnoloxías da información e da comunicación, **desenvolvendo un espírito crítico** ante as mensaxes que recibe e elabora.

j) Utilizar diferentes representacións e expresións artísticas e iniciarse na construción de propostas visuais.

k) **Valorar a hixiene e a saúde**, aceptar e aprender a coidar o propio corpo e o dos outros, **respectar as diferenzas** e utilizar a educación física e o deporte como medios para favorecer o desenvolvemento persoal e social.

l) Coñecer e valorar a flora e a fauna, en especial a presente na Comunidade Autónoma de Galicia, e adoptar modos de comportamento que favorezan o seu coidado.

m) **Desenvolver as súas capacidades afectivas** en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, o valor da corresponsabilidade no traballo doméstico e no coidado das outras persoas, así como unha **actitude contraria á violencia, aos prexuízos de calquera tipo e aos estereotipos sexistas**.

n) **Fomentar a educación vial e actitudes de respecto** que incidan na prevención dos accidentes de tráfico.

Pódese apreciar claramente que **o currículo incide dunha forma clara en aspectos que teñen que ver coa convivencia, as diferenzas entre as persoas e o respecto interpersonal**, pero xeralmente se atenden máis nas aulas os obxectivos que teñen máis que ver con coñecementos conceptuais, máis alá dos instrumentais básicos.

É por isto que, dadas as características do noso centro, creemos necesario potenciar o cumprimento destes obxectivos dunha forma prioritaria.

2.- OBXECTIVOS.

Os obxectivos que nos propoñemos con este plan de convivencia son os seguintes:

1º.- Potenciar ás titorías como base para formar aos alumnos en convivencia, suxerindo ao profesorado a habilitación dun espazo temporal organizado para exercer de forma sistemática as funcións de titoría e a aplicación do PAT.

2º.- Mellorar a convivencia a través do proxecto educativo do centro engadindo e modificando elementos do mesmo.

3º.- Potenciar a formación do profesorado en convivencia, educación emocional e tratamento dos conflitos.

4º.- Implicar ás familias na mellora da convivencia no centro, así como aumentar as expectativas con respecto ao que a escola pode aportar aos nenos.

5º.- Mellorar a experiencia de mediación en conflitos no centro tanto a través de alumnado como de profesorado.

6º.- Establecer un protocolo de actuación nos casos de acoso escolar.

3.- RELACIÓN DO PLAN DE CONVIVENCIA, O PLAN DE ACCIÓN TITORIAL E O DOCUMENTO DE ORGANIZACIÓN E FUNCIONAMENTO.

A relación entre o Plan de Convivencia, o Plan de Acción Titorial e o Documento de Normas de Organización e Funcionamento (NOF) ou Regulamento de Réxime Interior é moi estreita. Por unha parte, o Plan de Convivencia, unha vez analizada a realidade socio- escolar do centro, establece as liñas de acción que será necesario poñer en marcha para que o resto de plans se articulen en función destas liñas no relativo á convivencia.

Por unha parte, o Proxecto Educativo do centro deberá incorporar aquelas iniciativas ou melloras que se deriven do Plan de Convivencia e que deban ser incluídas no proxecto de centro e na propia programación xeral anual.

O NOF deberá ter en conta, ao establecer as normas de convivencia do centro e, sobre todo, as consecuencias do incumprimento das devanditas normas, aquelas directrices que de forma explícita ou implícita deriven do propio Plan de Convivencia dado que o devandito plan é o que, unha vez analizado o contexto e a realidade educativa e convivencial do centro, establece as prioridades e liñas xerais de actuación podendo xerar iniciativas tanto a nivel da acción titorial coma de normativa específica dentro do propio NOF.

Canto máis se poida recorrer ao PAT e menos ao NOF será un indicativo dunha mellor

articulación da xestión da convivencia no centro.

Consideramos o PAT, pois, un elemento clave na xestión da convivencia do noso centro. É o documento que pon en práctica de forma efectiva a maior parte das iniciativas prácticas que se articulan no Plan de Convivencia.

Resulta, polo tanto, primordial, que os titores o poñan en práctica se queremos que as variables que inciden na convivencia do centro e que se diagnosticaron no proceso previo á confección do plan sexan correctamente tratadas.

4.- ELEMENTOS A MODIFICAR NA ORGANIZACIÓN DO CENTRO.

Polo que respecta á organización do centro creemos necesario modificar algúns elementos para que mellore a convivencia no noso centro.

4.1.- Horario para titorías.

Como xa se comentou no punto 1.5 creemos necesario darlle á convivencia un espazo temporal onde se poidan poñer en práctica, a través do Plan de Acción Titorial, accións encamiñadas a que o alumnado aprenda a convivir, independentemente daquelas incluídas de forma transversal nas propias programacións das materias.

O tempo adicado as sesións de tutoría serán flexibles en canto o tempo pero deberán ser traballadas por medio de unidades didácticas semanal ou quincenalmente, e serán referidas a temas relacionados con valores, habilidades sociais básicas e todo o relacionado ca convivencia no centro.

4.2.- Normas mínimas de aula e consecuencias consensuadas.

Durante o presente curso fixemos varias aproximacións en diversas reunións da CCP para a adopción dun sistema consensuado de normas de aula que nos permitise que ao principio de curso, cando se establecen as normas nas aulas, poidamos guiar aos alumnos para que seleccionen esas normas e unhas consecuencias de incumprimento parecidas en todos os cursos, agás, como é lóxico, en Infantil.

4.3.- Potenciación do aprendizaxe cooperativo.

As investigación no eido educativo, levadas a cabo nos últimos anos acerca da relación entre o aprendizaxe cooperativo e a mellora da convivencia, incluídas as feitas no noso contorno, permiten identificar ao aprendizaxe cooperativo en equipos heteroxéneos como un procedemento clave para adaptar a educación aos actuais cambios sociais, mellorando con elo a convivencia escolar e a prevención da violencia.

Instaremos ao profesorado a que mellore a súa formación neste campo para poder potenciar o aprendizaxe cooperativo nas súas aulas. Dende os diversos equipos de profesorado, especialmente dende o departamento de orientación, equipos de ciclo e comisión de coordinación pedagóxica se tratará de incidir na importancia deste aspecto e se intentarán buscar vías de acercamento do profesorado ao uso axeitado destas técnicas de aprendizaxe.

4.4.- Organización de actividades lúdico educativas no recreo.

O recreo é un espazo lúdico onde o alumnado con pouco desenvolvemento de habilidades socio-emocionais é máis proclive a intervir en situacións de agresións verbais ou mesmo físicas. En canto o alumno non teña as habilidades necesarias que lle permitan ter o autocontrol suficiente para afrontar correctamente os conflitos faise necesario organizar os tempos de recreo de tal forma que o alumnado perciba a organización axeitada que minimize o inicio das agresións ou o seu desenvolvemento.

No noso Centro se leva cabo o Divertipatio que está dentro do Plan Deportivo de Centro (Plan Proxecta).

4.5.- A Asamblea como recurso educativo en todos os niveis.

Hai un vello dito que dicía: “o que nos fai persoas non é saber máis, o que nos fai persoas é a relación”.

A expresión verbal, sobre todo si vai dirixida a un grupo, permite poñer en acción mecanismos cerebrais que potencian notablemente a mellora do pensamento. A asamblea é amplamente utilizada en educación infantil pero inexplicablemente abandonada no inicio da educación primaria.

A asamblea permite, asemade, mellorar o autocontrol do alumno ao ter que gardar turnos de palabra. Sirve para tratar problemáticas colectivas. Tamén é importante para debater sobre temas concretos que teñen que ver coa convivencia. A asamblea permite facer unha clase democrática onde os nenos asumen responsabilidades.

Consideramos importante incluír a asamblea nos tempos de titoría como unha técnica básica para mellorar a convivencia.

4.6- Organización dos espazos e tempos de lecer

Os problemas detectados no noso Centro, nos espazos e tempos de lecer coinciden basicamente co recreo de comedor por varios motivos de importante consideración: 1) o tempo que están neste recreo (sobre 60 minutos aproximadamente), e 2) as figuras de referencia que coidan aos nenos (nais colaboradoras do Centro) as cales non representan para eles unha figura de autoridade equiparable aos Mestres para facer cumprir normas.

5.- FORMACIÓN EN CONVIVENCIA.

É sumamente importante que o profesorado sexa consciente de que para instruir primeiro hai que educar, e para educar temos que mellorar a nosa formación como axentes de cambio nas actitudes ante a convivencia dos nosos alumnos, e como tales axentes de cambio temos que ser exemplo para os alumnos e temos que ter os coñecementos necesarios para implementar accións que nos permitan que as prácticas de boa convivencia sexan habituais nas vidas dos nosos alumnos.

5.1.- Formación do profesorado.

5.1.1.- Programa de Formación e Asesoramento en Centros.

Para o curso próximo, dadas as carencias do alumnado no que ten que ver coa educación emocional creemos convinte a formación en centros en torno o tema da convivencia e das habilidades sociais e aspectos emocionais. Sería tamén interesante a formación en aprendizaxe cooperativo.

5.1.2.- Formación do profesorado en mediación.

O vindeiro curso deberíamos crear a figura do alumno mediador-axudante coa colaboración do profesorado do noso centro. De nada serve que os alumnos mediadores exerzan a súa función si non son apoiados e comprendidos polo profesorado.

A formación faríase en tempos do PFAC en caso de facerse o vindeiro curso.

5.2.- Formación do alumnado.

5.2.1.- Programa de habilidades emocionais e sociais.

O material confeccionado nos cursos, así como o material adquirido estará a disposición do profesorado no D.O nun casilleiro adicado a tal fin, e servirá como material de apoio para mellorar as habilidades sociais e emocionais dos nosos alumnos.

5.2.1.- Plan de Acción Titorial.

O Plan de Acción Titorial establece as liñas básicas de actuación cos alumnos na procura de que melloren a súa convivencia. É moi importante que os titores cumplan co Plan de Acción Titorial. Xeralmente, os mestres que non adoptan costumes preventivas en canto a convivencia e organización, adoitan ter máis problemas de convivencia nas súas aulas, e polo tanto, lles resulta máis complicado acometer a súa labor. Todas as investigacións ao efecto concluen que unha alta convivencia correlaciona de forma clara co éxito escolar.

O PAT é a ferramenta que pon en práctica a maior parte dos contidos prácticos do Plan de Convivencia. Consideramos básico, polo tanto, que os titores adopten o PAT como peza fundamental do seu quefacer educativo.

Este ano incluírase, aparte das actividades previstas no PAT o material bibliográfico para as titorías aportado polo D. O.

5.2.2.- Alumnos Mediadores-Axudantes.

O alumno mediador-axudante é un alumno que colabora coa comunidade educativa en diversas situacións que se poden dar no centro. Falarase concretamente das súas funcións no punto 6 do presente Plan.

5.2.2.1.- Selección.

A selección do alumnado mediador farase entre todos aqueles alumnos e alumnas de 4º, 5º e 6º que se presenten voluntarios. Farase unha convocatoria a principios de curso e 3 días á semana durante os 10 ou 15 primeiros minutos de recreo os alumnos asistirán de forma voluntaria ás sesións de formación previa impartida polo orientador. Froito do interese, constancia e aproveitamento nesas sesións iniciais o orientador e o departamento de orientación en colaboración cos mestres e mestras titores dos cursos de referencia deses alumnos decidirán aqueles alumnos e alumnas que principiarán a súa formación e iniciación de funcións como alumnos mediadores- axudantes.

5.2.2.2.- Formación.

Tanto a formación como as reunións de mediación poderían facerse posteriormente dous días á semana durante os 10-15 primeiros minutos do recreo, puidendo flexibilizarse en función da dispoñibilidade horaria dos tempos de titoría.

6.- MEDIACIÓN ESCOLAR.

6.1- Concepto.

Dado que a existencia de conflitos é inevitable, concebimos a mediación como unha axuda persoal para que as partes aproveiten o conflito para mellorar a súa forma de establecer relacións persoais. No noso centro pensamos que é necesario dotar ao alumnado de ferramentas de relación intrapersoal e interpersonal. A existencia de alumnos mediadores-axudantes supón, por unha banda, que eles mesmos aproveiten de forma directa a formación recibida e por outra que sexan quenés de axudar e transmitir co seu exemplo eses coñecementos ao resto de compañeiros e compañeiras. A mediación escolar é voluntaria, tanto para o alumno que intervéñ como mediador como para o alumno que a solicita.

6.2.- Requisitos básicos.

- Análise da convivencia no centro.
- Implicación da comunidade educativa.
- Introducción da mediación no propio Plan de Convivencia.
- Correcta selección do alumnado mediador-axudante.
- Formación do profesorado en mediación.
- Formación do alumno mediador-axudante.
- Coordinación e seguimento: tempos e espazos.
- Avaliación formativa do proceso.
- Melloramento do proceso en cursos posteriores.

6.3.- Funcións dos alumnos Axudantes-Mediadores

Os alumnos mediadores-axudantes firman un contrato unha vez que son seleccionados onde se reflicten as súas funcións básicas e os seus dereitos e deberes:

As **funcións** do mediador escolar resúmense en:

- a) Representar aos compañeiros ante profesorado e equipo directivo para efectuar calquera reclamación colectiva ou individual.
- b) Informar ao profesorado, equipo directivo e departamento de orientación de calquera circunstancia que poida incidir na convivencia dentro e fora do centro.
- c) Informar aos compañeiros dos seus dereitos e deberes.
- d) Informar aos compañeiros xa existentes no centro e aos novos que poidan vir das características do centro e dos espazos para o diálogo e a calma.
- e) Axudar aos compañeiros a que se atopen a gusto fomentando boas relacións persoais.
- f) Mellorar as relacións nos tempos de lecer ensinando aos compañeiros novos xogos e dinámicas.
- g) Intervenir como mediadores naqueles conflitos nos que se solicite a súa axuda de forma voluntaria.

Dereitos do alumno mediador-axudante:

Aparte dos que lles corresponden como alumnos do centro, entre os seus dereitos figurarían:

1. - Poder ser atendidos de forma preferente polo equipo directivo ou o departamento de orientación ante calquera reclamación efectuada acerca da convivencia no centro.
2. - Dereito a dispoñer de espazos para a negociación e mediación.

3. - Recoñecemento ao seu labor a favor da convivencia.

4.- Dereito a reunirse periódicamente co orientador para informar e formarse en habilidades sociais, convivencia e mediación.

Deberes do alumno mediador-axudante:

Aparte dos que lles corresponden como alumnos do centro, entre os seus deberes figurarían:

1. - Fomento ao respecto mutuo, a intervención con ou sen axuda de adultos en casos de faltas de respecto tanto verbais como físicas.

2. - Comunicación de todas aquelas circunstancias que poidan afectar á convivencia dentro da comunidade educativa.

3. - Mediar cos alumnos que o soliciten en conflitos existentes co profesorado.

4. - Facer coñecer os dereitos e deberes dos alumnos do centro e ser exemplo no uso de habilidades sociais.

5. - Recordar eles mesmos e aos compañeiros as normas de cada clase e as normas de convivencia do centro e a importancia destas para lograr un clima de respecto mutuo e colaboración.

6.4.- Os alumnos Mediadores-Axudantes como dinamizadores da convivencia e o xogo cooperativo.

Dado que nos tempos de recreo se producen moitas situacións de agresións tanto físicas como verbais, constatamos que a maioría se producían porque:

- Os alumnos se aburren ao non saber a qué xogar.
- En certos xogos sen regulación externa, como o fútbol, algúns alumnos aproveitan o contacto físico para facer evidentes certos conflitos verbais ou físicos previos sen resolver.

Creemos interesante que os alumnos mediadores-axudantes contribúan na organización do espazo de recreo dando alternativas de xogo ao resto de alumnos e facendo de árbitros no caso de que así se requira.

Será necesario previamente organizar un horario de uso dos diferentes patios polos diferentes cursos para que os alumnos usen organizadamente as instalacións e se poida efectuar a dinamización de forma correcta.

7.- FORMACIÓN E IMPLICACIÓN DAS FAMILIAS.

A formación das familias é complexa por varias razóns, entre elas poderíamos citar:

- Baixas expectativas das familias con respecto á escola.
- A dispoñibilidade horaria que poidan ter.
- O convencemento de que a formación lles poida servir para algo.

Intentaremos informar ás familias do presente plan e sensibilizalas da importancia da súa participación a través de diversos canles:

7.1.- A través das reunións grupais.

A principios de curso e durante o mesmo fanse reunións grupais dos titores cos pais. Nestas reunións será importante lembrarlle ás familias os contidos do presente Plan e a necesidade da súa colaboración.

7.2.- A través da ANPA.

O D.O ou o Equipo directivo, unha vez o Plan de Convivencia sexa aprobado polo Consello Escolar, citará aos membros da ANPA para explicarlles os contidos do Plan.

8.- PROMOCIÓN DE ACTIVIDADES PARA A IGUALDADE ENTRE MULLERES E HOMES E A PREVENCIÓN DE VIOLENCIA DE XÉNERO.

Creemos importante establecer un compromiso dende este Plan de Convivencia para que toda a comunidade educativa adopte unha actitude de colaboración na prevención da violencia de xénero e para fomentar a igualdade real entre homes e mulleres.

Tal como se especifica na Ley 11/2007, de 27 de Xullo para a prevención e o tratamento integral da violencia de xénero e na Lei 7/2004, do 16 de xullo, para a igualdade de mulleres e homes, no noso centro:

1.- Incidiremos na aprendizaxe da convivencia baseada no respecto a todas as persoas, garantindo e fomentando actitudes, valores e capacidades que contribúan a un pleno desenvolvemento en igualdade.

2.- Teremos unha especial atención con aquel alumnado afectado por situacións de violencia de xénero.

3.- Rexeitaremos calquera contido de carácter educativo que vulnere o principio de igualdade, ou cunha distribución estereotipada de papeis entre os sexos ou cunha imaxe de dominación dun sexo sobre o outro en calquera ámbito da vida.

4.- Procuraremos o enriquecemento do contido curricular coas contribucións ao coñecemento humano realizadas polas mulleres no pasado e no presente, e co axeitado reflexo do papel das mulleres na evolución histórica.

5.- Promoverase a inclusión de contidos relacionados coa educación para a paz e a non violencia e o fomento do principio de igualdade tanto de forma transversal nas diversas áreas como dentro do propio Plan de Acción Titorial.

6.- Fomentaremos no alumnado actitudes necesarias que lles permitan, cando acaden a madurez, atender as súas propias necesidades domésticas e os labores familiares compartidos, inclusive as cargas parentais e a atención de familiares que, por dependencia, necesiten a asistencia doutras persoas, mulleres ou homes.

7.- Non se admitirán, no centro docente, as desigualdades entre alumnos e alumnas sustentadas en crenzas, prexuízos, tradicións ou prácticas consuetudinarias transmisoras, directa ou indirectamente, dunha distribución estereotipada de papeis entre os sexos ou dunha imaxe de dominación dun sexo sobre o outro en calquera ámbito da vida.

8.- De forma directa, as docentes e os docentes non permitirán ningunha forma de machismo e de misoxinia que puidese existir no seo da comunidade escolar e, nomeadamente, entre nenos e nenas, e aplicarán activamente principios pedagóxicos de respecto á identidade e á imaxe das mulleres.

9.- PROTOCOLO PARA CASOS DE ACOSO E CIBERACOSO.

I. INTRODUCCIÓN

II. IDENTIFICACIÓN DO ACOSO ESCOLAR

- a) Criterios de identificación do acoso escolar
- b) Tipos de acoso escolar
- c) Consecuencias do acoso escolar

III. PROTOCOLO DE ACTUACIÓN

Primeira fase. Coñecemento da situación. Identificación e comunicación

- a) Comunicación sobre unha posible situación de acoso escolar (anexo I)
- b) Medidas urxentes de protección á presunta vítima
- c) Designación dunha persoa responsable da atención e apoio á presunta vítima (anexo II)
- d) Primeira comunicación ás familias do alumnado implicado (anexo III e IV)
- e) Nomeamento dunha persoa responsable da tramitación (anexo V)
- f) Comunicación a outros profesionais educativos e/ou outros axentes externos (anexo VI)

Segunda fase. Recollida de información. Rexistro (anexo VII)

- a) Entrevista individual á vítima. Citación do alumno ou alumna acosado/a a unha entrevista (anexo VIII)
- b) Entrevista individual á/s persoa/s responsable/s do acoso. Citación do alumnado acosador a unha entrevista (anexo IX)
- c) Entrevista individual ás persoas observadoras/espectadoras. Citación dos demais alumnos ou alumnas implicados/as a unha entrevista (anexo X)
- d) Entrevista individual ás familias. Citación para entrevista ás familias da persoa acosada e da persoa ou persoas acosadora/s (anexo XI e XII)
- e) Solicitude de asesoramento e/ou apoio técnico do departamento de orientación do centro (anexo XIII)
- f) Solicitude de asesoramento a outros organismos, especialmente no caso de ciberacoso (anexo XIV)

Terceira fase. Análise da información e adopción de medidas

- a) Análise da información (anexo XV)
- b) Adopción de medidas (anexo XVI)
 - 1. Medidas de protección á vítima
 - 2. Medidas reeducadoras e correctoras para a persoa ou persoas agresora/s
 - Medidas reeducadoras para a persoa ou persoas agresora/s
 - Medidas correctoras para a persoa ou persoas agresora/s (anexos XVII e XVIII)
 - 3. Outras medidas
 - 4. Comunicación á Inspección Educativa (anexo XIX)

Cuarta fase. Seguimento e avaliación das medidas adoptadas. Rexistro (anexo XX)

IV. ESTRATEXIAS DE PREVENCIÓN

- a) Estratexias organizativas e de prevención no centro
- b) Estratexias de prevención na aula

V. O CIBERACOSO

- a) Definición de ciberacoso
- b) Criterios de identificación do ciberacoso
- c) Tipos de ciberacoso
- d) Protocolo de actuación
- e) Estratexias preventivas

VI. A RESPONSABILIDADE DO CENTRO. ASPECTOS XURÍDICOS

- a) Responsabilidade do centro (anexos XXI e XXII)
- b) Particularidades xurídicas do ciberacoso

INFORMACIÓN DE INTERESE ANEXOS

I. INTRODUCCIÓN

O fenómeno denominado acoso escolar, maltrato entre iguais ou bullying atopámolo presente en toda a historia, pero nos últimos anos adquire interese social debido ao aumento e gravidade dos feitos e ao contorno onde se produce, o educativo.

Bullying é un termo anglosaxón do que provén a palabra bully, que significa 'matón ou botaporela'. As primeiras referencias no eido educativo encóntranse na publicación dun artigo periodístico, en 1969, do psiquiatra sueco Heinneman, no que destaca o inadvertidas que pasan as inxustizas sociais. Máis tarde, na década dos setenta, o noruegués Dan Olweus iniciou unha investigación no eido mundial sobre intimidación sistemática, publicado co título La agresión en las escuelas: los bullyies y los niños agresivos.

O estudo deste fenómeno no Estado español é recente, destacando o Informe del Defensor del Pueblo sobre violencia escolar (1999). Este é o resultado dunha investigación sobre a violencia entre iguais no ámbito escolar en todo o Estado, coordinada polo Departamento de Psicología da Universidade Autónoma de Madrid.

Outro estudo máis recente e que actualiza un informe do 2000, tamén do Defensor do Pobo, é Violencia escolar: el maltrato entre iguales en educación secundaria obligatoria 1999-2006 (2007).

Ademais, e xa referido ás relacións a través das novas tecnoloxías, cabe facer referencia ao recente Informe extraordinario do Valedor do Pobo en Galicia sobre Adolescentes e internet en Galicia (2011), no que se define o ciberacoso e se nos informa, entre outras cousas, dos usos que fan e dos riscos que está a vivir a nosa mocidade no seu día a día. As interaccións e relacións entre iguais inciden no desenvolvemento social dos nenos e adolescentes, pero non sempre estas relacións son de carácter positivo. Na actualidade, nos centros educativos, como mostra do que ocorre no resto da sociedade, estase a vivir unha situación de certo auxe da violencia nas súas diferentes vertentes. Son moitas as manifestacións desta no noso contorno, hoxe en día a ninguén lle resulta alleo a existencia de casos de violencia doméstica, acoso moral no traballo, acoso inmobiliario nin o fenómeno educativo do bullying ou acoso escolar.

A existencia dos conflitos esixe de todos, e particularmente do sistema educativo, unha aprendizaxe para o seu entendemento, a súa xestión e a súa resolución, dentro dun marco de convivencia e cultura da paz.

O fenómeno do bullying ou acoso escolar vén definido como "unha conduta de persecución física e/ou psicolóxica que realiza un alumno ou alumna contra outro, ao que elixe como vítima de varios ataques" (Dan Olweus). Trátase, polo tanto, dunha situación continuada no tempo e de grande intensidade, na que unha das partes se sente poderosa e asume o papel de agresor ou acosador, en tanto que a outra, máis vulnerable, asume o papel de vítima ou acosada. Polo tanto, malia a alarma social creada por veces nos medios, non debe confundirse unha situación de acoso con pelexas puntuais ou con situacións nas que as dúas partes se atopan en situacións de igualdade.

Así, na Lei 4/2011, do 30 de xuño, de convivencia e participación da comunidade educativa,

abórdase por primeira vez no plano lexislativo o tratamento de situacións de acoso, partindo da definición destas situacións de acordo cos criterios xeralmente admitidos pola comunidade pedagóxica e inclúe a problemática derivada do mal ou inadecuado uso das novas tecnoloxías e, ademais, recóllense os principios de protección integral das vítimas e de primacía do interese e protección destas no tratamento do acoso escolar.

Finalmente, e xa no seu artigo 30, dispónse que cada centro docente incluírá un protocolo para a prevención, detección e tratamento das situacións de acoso escolar no seu Plan de convivencia.

II. IDENTIFICACIÓN DO ACOSO ESCOLAR

As dinámicas de funcionamento, tanto do grupo amplo que forma o alumnado do centro coma do grupo limitado á aula, poden favorecer relacións negativas como o acoso.

Outros conflitos escolares non son acoso: meterse un co outro de xeito amigable e sen intención de facer dano ou as discusións e incluso as pelexas entre alumnado a un mesmo nivel, situados, polo tanto, nun equilibrio de forzas.

É importante, xa que logo, diferenciar o acoso escolar doutras situacións disruptivas puntuais, que presentan a miúdo unha abordaxe diferente, aínda que requiren tamén dunha resposta efectiva.

Son moitas as investigacións e os autores que fan referencia ao acoso escolar, tamén denominado maltrato entre iguais ou bullying.

No artigo 28 da Lei 4/2011, do 30 de xuño, de convivencia e participación da comunidade educativa, incluído no capítulo III titulado “Prevención e tratamento das situacións de acoso escolar”, defínese o acoso escolar dicindo: Para os efectos desta lei, considérase acoso escolar calquera forma de vexación ou malos tratos continuados no tempo dun alumno ou alumna por outro ou outra ou outros, xa sexa de carácter verbal, físico ou psicolóxico, incluído o illamento ou baleiro social, con independencia do lugar onde se produza. Terán a mesma consideración as condutas realizadas a través de medios electrónicos, telemáticos ou tecnolóxicos que teñan causa nunha relación que xurda no ámbito escolar.

a) Criterios de identificación do acoso escolar

Para poder considerar un comportamento como acoso escolar, deben cumprirse tres criterios diagnósticos, que deben darse simultaneamente, prescindindo da personalidade da posible vítima. Os criterios son:

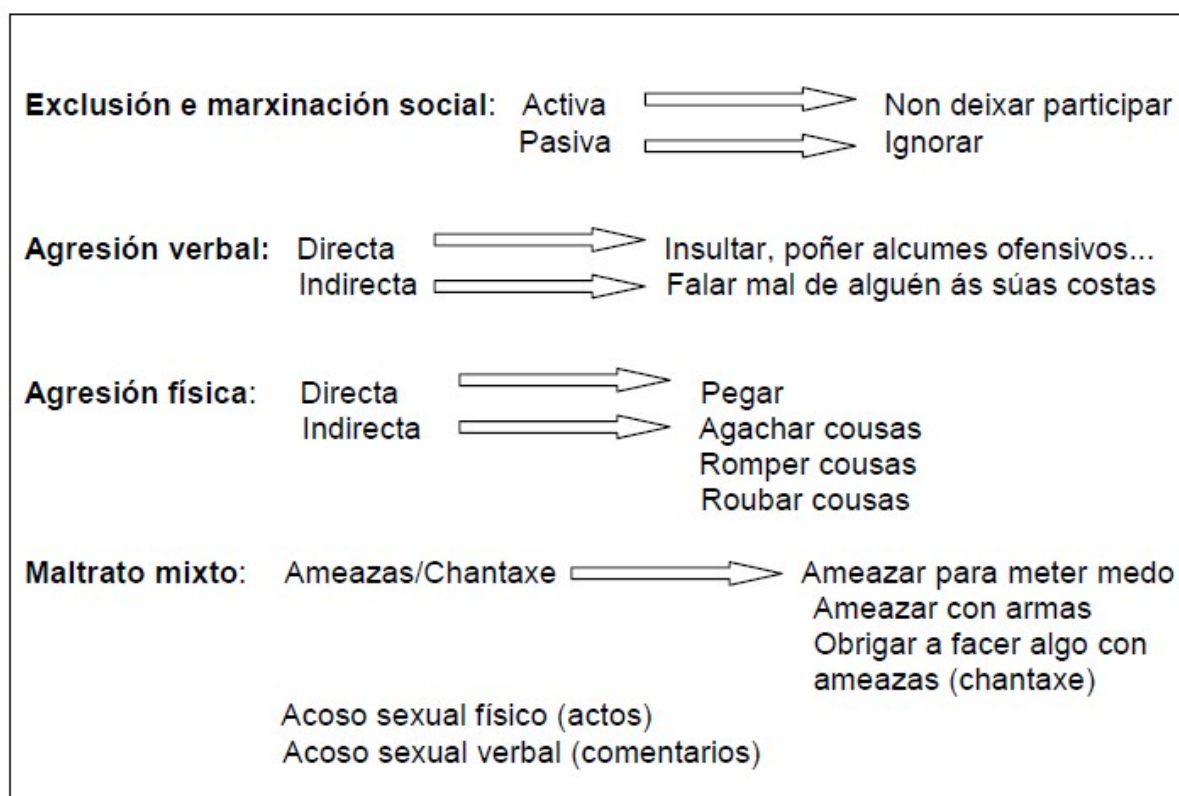
1. A existencia de intención de facer dano. Debe existir unha vítima concreta, indefensa e unha persoa agresora que lle fai dano conscientemente.
2. A repetición das condutas agresivas. A agresión crea na vítima a expectativa de poder ser branco de ataques novamente. Existencia dunha acción agresiva repetida, durante un período longo de tempo e de forma recorrente. Os comportamentos de abuso preséntanse reiteradamente no tempo. É un tipo de violencia difícil de identificar, isto é debido a que o

acoso case sempre permanece oculto para as persoas adultas, pero o alumnado si ten coñecemento dos sucesos.

3. A duración no tempo, co establecemento dun esquema de abuso de poder desequilibrado entre a vítima e a persoa agresora ou persoas agresoras. Presenza de desigualdade de poder (desequilibrio de forzas) entre a persoa máis forte e a persoa máis débil. É unha situación desigual, de indefensión para a vítima. Hai un desequilibrio e un abuso de poder que impide que a persoa acosada poida saír por si mesma da situación.

b) Tipos de acoso escolar Para poder identificar unha situación de acoso, é necesario coñecer tanto as súas formas coma as súas consecuencias. Respecto das formas de acoso, temos que ter presentes manifestacións de maltrato tanto verbal –a través de insultos, alcumes, desprestixio...– coma físico contra a persoa vítima ou os seus obxectos persoais. Tamén hai que ter en conta posibles situacións de intimidación, tales como ameazas, chantaxes, roubos... e, por último, situacións de illamento.

De xeito esquemático podemos considerar os seguintes tipos ou manifestacións do acoso (informe do Defensor do Pobo - UNICEF, 2000 e 2007):

- Exemplos de manifestación cando se produce exclusión e marxinación social: Minan a autoestima da persoa e fomentan a súa sensación de temor, rexeitamento,

marxinación, humillación, ridiculización das súas opinións, burlas, acoso ou xestos de asco, desprezo ou agresividade dirixidos contra a vítima, pretende illar á persoa do resto do grupo e compañeiras ou compañeiros, no grupo e no centro. Exclusión, non dirixirlle a palabra, difusión de rumores e calumnias contra a vítima e o seu aspecto... na súa presenza ou na súa ausencia, comentarios relativos sobre o grupo ao que pertence (sexo, raza, relixión...), outros.

- Exemplos de manifestación cando se produce agresión verbal: Palabras insultantes, humillacións, alcumes, ameazas, provocacións, desprestixio ou difusión de falsos rumores, menosprezos e ridiculización en público, resaltar defectos físicos, outros.
- Exemplos de manifestación cando se produce agresión física: Incomodar (descolocarlle as cousas, tirar da roupa), intimidacións (ameazas de violencia física, amago de pegarlle...), manifestase a través de agresións leves ou graves directas (asustar, golpes illados, empurróns, patadas, puñados, beliscos, golpes, tundas, pegar...), extorsións, furtos, roubos, danar as pertenzas da vítima, agocharlle as cousas (maltrato indirecto) e ata o uso de calquera obxecto para arremeter contra a persoa, outros. Algunhas destas manifestacións de acoso poden exercerse a través das novas tecnoloxías da información e da comunicación (TIC): teléfono móbil, redes sociais... (ciberacoso).
- Exemplos de manifestación a través das TIC: mensaxes de móbil ofensivas, intimidatorias ou non desexadas; correos electrónicos ofensivos, intimidatorios ou non desexados; utilización da súa imaxe sen permiso, gravacións de sucesos co móbil sen permiso, outros. Os momentos e os lugares, e mesmo os medios, nos que pode producirse o acoso son múltiples: durante o recreo e nos patios; na fila; nos baños, nos corredores...; na aula, cando a profesora ou o profesor mira o encerado para dar unha explicación ou mentres se atende a algunha alumna ou alumno; nos cambios de clase; no comedor; no transporte escolar; nas entradas o saídas do centro; no exterior do centro; a través do móbil (mensaxes, chamadas anónimas...); por internet, a través das redes sociais, chat ou correo electrónico, outros. Polas características da vítima pode haber manifestacións específicas de acoso: racista, homofóbico, sexista, dirixido a alumnado con discapacidade.

b) Consecuencias do acoso escolar

A posibilidade da existencia de acoso escolar moitas veces manifestase no cambio de conduta da persoa que o está a sufrir, polo tanto haberá que estar alerta, tanto no centro educativo como na familia. Amósanse a continuación unha serie de posibles indicadores que, entre outros, poden poñer de manifesto a existencia desta situación:

INDICADORES ANTE UN POSIBLE CASO DE ACOSO ESCOLAR DETECCIÓN POR PARTE DA FAMILIA E/OU DO CENTRO EDUCATIVO		
CONDUTAS		DETECCIÓN
RELACIÓNS SOCIAIS	Cambios nos tempos de chegada e saída do centro educativo	Familia e centro
	Cambios nos itinerarios de ida e volta ao centro educativo	Familia e centro
	Cambios na súas relacións persoais (compañeiros/as non habituais) dentro do centro educativo	Centro
	Cambios na súas relacións persoais (compañeiros/as non habituais) fóra do centro educativo	Familia e centro
	Busca acompañarse de persoas adultas	Familia e centro
	Busca da soidade dentro do centro educativo	Centro
	Busca da soidade fóra do centro educativo	Familia
	Abandono de actividades que antes lle interesaban sen razón aparente	Familia e centro
	Descoida o seu aspecto físico	Familia e centro
	Comentarios negativos sobre a súa clase ou o seu centro educativo	Familia
Prefire quedar na casa a saír	Familia	

ESTADOS DE ÁNIMO	Estados de ansiedade	Familia e centro	
	Preocupación	Familia e centro	
	Pechamento sobre si mesmo/a	Familia e centro	
	Desconfianza	Familia e centro	
	Desinterese	Familia e centro	
	Tendencia á tristeza e a chorar facilmente	Familia e centro	
	Nerviosismo repentino	Familia e centro	
	Dificultades de comunicación nas tarefas	Centro	
	Dificultades de comunicación nas relacións de grupo	Centro	
	Cambio nas rutinas relacionadas co sono	Familia	
	Cambio nas rutinas de alimentación	Familia	
	Cambios de humor	Familia e centro	
	Molestias físicas (vómitos, dores...)	Familia e centro	
	Inseguridade, desconfianza en si mesmo/a	Familia e centro	
	Negativa a falar sobre a situación	Centro	
	Actuacións agresivas	Centro	
	Actuacións agresivas (malas contestacións, agresividade con irmáns/ás ou outros membros da unidade familiar...)	Familia	
	OUTRAS ACTITUDES: COMPORTAMENTO E/OU TAREFAS ESCOLARES	Actitude negativa ante as tarefas escolares	Familia e centro
		Dificultades de concentración nas tarefas escolar	Centro
Diminución da calidade dos seus traballos		Familia e centro	
Desaparécenlle pertenzas escolares ou persoais		Familia e centro	
Fai actividades ou tarefas que non lle corresponden		Familia e centro	
Actitude pasiva xeral (tenta pasar sempre desapercibido/a)		Centro	
Actitude pasiva ante situacións violentas nas que non está implicado/a		Centro	
Prefire traballar só/soa		Centro	
Baixa no seu rendemento escolar		Centro	
Diminución da autoestima		Familia e centro	
Puxéronlle alcumes que non lle gustan		Centro	
En actividades de grupo non é elixido/a		Centro	
Non se presta para participar en actividades voluntarias		Centro	
Desinterese en actividades a realizar fóra do horario habitual		Centro	
Pide máis cartos do habitual		Familia	
Deixa de recibir visitas, chamadas ... de amigos/as		Familia	
Nerviosismo nos momentos de saír da casa		Familia	
Nerviosismo ante o teléfono, uso de Internet, móbil...		Familia	
Rompe pertenzas, traballos... sen razón		Familia	
Desinterese en actividades que antes lle interesaban (deporte, cine, música...)		Familia e centro	
Non quere falar das súas relacións	Familia e centro		

Respecto da vítima, son múltiples os síntomas que pode sufrir, pero fundamentalmente concrétnanse nunha perda de confianza e autoestima, fobia ao centro, ansiedade e depresión e incluso problemas físicos como consecuencia da somatización. Para a identificación destes síntomas resulta fundamental a colaboración das familias. As consecuencias que poden reflectirse nunha situación de acoso ou maltrato entre iguais poden ser:

- Para a vítima: pode traducirse en fracaso escolar, trauma psicolóxico, risco físico, insatisfacción, ansiedade, infelicidade, problemas de personalidade, risco para o seu desenvolvemento equilibrado.
- Para a persoa ou persoas agresoras: pode ser a antesala dunha futura conduta delituosa, unha interpretación da obtención de poder baseada na agresión, que pode perpetuarse na vida adulta, e incluso unha supervaloración do feito violento como socialmente aceptable e recompensado.
- Para os/as compañeiros/as observadores/as: pode conducir a unha actitude pasiva e compracente ante unha inxustiza e unha modelación equivocada da valía persoal.

O acoso entre escolares é utilizado polos agresores como unha forma de demostrar o seu poder, utilízano sempre con persoas que saben que non se van defender. Para erradicar as situacións de acoso escolar, e seguindo a Díaz Aguado, debemos ter presente o seguinte:

1. Intervir ao primeiro sinal, para que a violencia non sexa grave nin se repita.
2. A amizade e a integración como prevención: o traballo propio da aula debe permitir que todo o alumnado teña un grupo de amigos. Isto permitirá, ao mesmo tempo, mellorar a calidade de vida nas escolas e aprender habilidades sociais.
3. Existen tres papeis que hai que previr, intervindo con toda a comunidade educativa: o de persoa agresora, o de vítima e o de persoa espectadora pasiva, que coñece a violencia pero non fai nada para evitala.

III. PROTOCOLO DE ACTUACIÓN

A persoa responsable da dirección do centro ou, de ser o caso, calquera outro membro do equipo directivo por delegación expresa daquel dirixirá todas as actuacións que se deriven do desenvolvemento do presente protocolo. Aínda que os modelos preventivos de carácter xeral no ámbito de centro e de aula son a mellor vía para que os problemas de convivencia se reconduzan de xeito positivo e se garanta unha axeitada convivencia escolar, non obstante, en ocasións, xorden episodios graves coma o acoso.

Unha vez detectados indicios da existencia no centro dunha posible situación de acoso escolar, é necesario coñecer cales son as medidas que deben ser adoptadas, posto que unha intervención rápida e efectiva que implique a toda a comunidade escolar (alumnado, familia e docentes) pode evitar un agravamento da situación. Para isto, é conveniente ter establecido un claro plan de actuación onde se recolla un conxunto de medidas

destinadas a frear e paliar a situación de acoso.

O protocolo de actuación ten por obxecto que o profesorado dun centro educativo saiba como actuar nos posibles casos de acoso, pois é imprescindible que se actúe de xeito inmediato e decidido tanto co alumnado implicado (víctima, agresor ou agresores e espectadores) coma coas súas familias.

O seguimento dun protocolo estandarizado é prescrito para os centros escolares e contribúe a organizar a intervención, concretando as fases e dimensións que se deben prever, proporcionando pautas de actuación ou orientacións en situacións nas que se require un procedemento sistemático para a identificación e resolución do problema.

En consecuencia, este protocolo de actuación ante un posible caso de acoso escolar ten un carácter básico, sen prexuízo de que cada centro educativo poida adaptalo ou ampliálo en función do seu contexto ou das peculiaridades do caso. Trátase, pois, dun protocolo base que necesita ser contextualizado ou adaptado ao centro e ao seu contorno para, finalmente, ser incluído nos documentos institucionais dos respectivos centros, promovendo o tratamento integrado da convivencia.

Este protocolo, ao igual que calquera outro, precisa da corresponsabilidade da comunidade educativa na xestión dos conflitos, o que supón a revisión e optimización das canles de información, comunicación e participación, a revisión e actualización dos documentos institucionais e o fomento das relacións con outros axentes sociais (servizos sociais, sanitarios, policiais, xurídicos...).

Para favorecer o repartimento de responsabilidades e a coordinación na acción, propónse adoptar diferentes fases: fase primeira, coñecemento, identificación e comunicación da situación; fase segunda, recollida de información e rexistro; fase terceira, análise da información e adopción de medidas; fase cuarta, seguimento e avaliación das medidas adoptadas e rexistro. Propóñense, ademais, unha serie de documentos de apoio en anexos para lles facilitar aos centros educativos as distintas intervencións no desenvolvemento do protocolo. Recordar que toda a información que figure en todos os documentos empregados e que se recolla nas diferentes fases do protocolo terá carácter confidencial.

Primeira fase. Coñecemento da situación. Identificación e comunicación

Non existen fórmulas que poidan aplicarse á xeneralidade dos episodios de acoso escolar. O esencial é analizar as características específicas de cada caso dispoñendo da información máis completa posible: antecedentes, persoas implicadas, frecuencia e gravidade dos feitos, idade, tipo de maltrato, actitude das familias...

O acoso escolar ten que ser comunicado a outras persoas que non estean involucradas. O acoso mantense co silencio dos que o exercen, de quen o padece e de quen o ve e non o remedia.

Que facer cando unha alumna ou un alumno se sente vítima de acoso escolar ou ben a

familia, o profesorado ou algún compañeiro ou compañeira detecta unha situación deste tipo.

a) Comunicación sobre unha posible situación de acoso escolar (anexo I) Calquera membro da comunidade educativa (alumnado, profesorado, familias, persoal non docente) que teña coñecemento ou sospeitas, por calquera medio, dunha situación de acoso sobre algún alumno ou alumna ten a obriga de poñelo en coñecemento da persoa ou persoas directamente responsables do menor no centro educativo, quen lle trasladará a información ao director ou directora. É imprescindible coidar a confidencialidade e a discreción nos procesos de comunicación.

Esta primeira comunicación da situación poderá facerse de diferente forma, dependendo da persoa que sexa coñecedora desta:

- **Alumnado:** caixa de reclamacións, queixas e suxestións do centro (RQS), aula de tutoría, comunicación verbal a un adulto.
- **Familia:** caixa de reclamacións, queixas e suxestións do centro (RQS), atención de tutoría a pais/nais, comunicación verbal ao profesorado do centro ou á persoa responsable da dirección.
- **Profesorado:** comunicación á persoa titora dos alumnado implicados e/ou á persoa responsable da dirección.
- **Persoal de administración e servizos:** comunicación ao titor do alumnado implicado e/ou á persoa responsable da dirección.
- **Persoas alleas ao centro:** comunicación directamente á persoa responsable da dirección.

A continuación, rexistrárase de forma escrita a comunicación desta posible situación de acoso escolar mediante o emprego do anexo I. Neste documento recóllese información sobre a persoa ou persoas que primeiro teñen coñecemento da situación e de como se produce esta, así como do alumnado implicado nesta.

En calquera caso, o receptor ou receptora da información sempre informará o director ou directora ou, na súa ausencia, a algún membro do equipo directivo.

b) Medidas urxentes de protección á presunta vítima

Ao mesmo tempo, a persoa responsable da dirección do centro establecerá as medidas urxentes oportunas de protección á presunta vítima. Debe primar sempre o interese da presunta vítima sobre calquera outra consideración.

Entre estas medidas urxentes poderán adoptarse as seguintes:

- Vixilancia específica das persoas indicadas.
- Supervisión e vixilancia naqueles lugares onde poida producirse o suposto acoso.
- Medidas cautelares que impidan o contacto entre a suposta vítima e a persoa ou persoas causantes da posible situación de acoso.
- Comunicación e solicitude de colaboración ás familias do alumnado implicado.
- Asignación dunha persoa responsable de atención e apoio á presunta vítima.

c) Designación dunha persoa responsable da atención e apoio á presunta vítima (anexo II)

A persoa titular da dirección do centro ou titular do centro concertado designará unha persoa responsable da atención á presunta vítima entre o profesorado do propio centro.

Para o mellor desempeño desta función se recollerán no Plan de convivencia do centro as posibles vías de formación deste profesorado. Procurarase, cando sexa posible, que a designación recaia sobre unha persoa coa que a vítima garde unha relación de confianza e proximidade, tal como recolle o artigo 30.2.c) da Lei 4/2011.

No mesmo nomeamento, esta persoa será convocada para recibir a información pertinente, reunión da que se redactará a acta.

d) Primeira comunicación ás familias do alumnado implicado (anexos III e IV)

Posteriormente, a persoa responsable da dirección do centro, e coa debida cautela, poñerá a situación en coñecemento das familias do alumnado implicado, para o que empregará a vía de comunicación máis rápida posible, transmitindo tranquilidade e buscando sempre a colaboración das familias. Paralelamente realizarase esta comunicación por escrito a través dos anexos III e IV.

Nesta comunicación, as familias do alumnado implicado deben ser informadas da situación e dos feitos ocorridos e, de ser o caso, das medidas iniciais que se están adoptando provisionalmente para minimizar os feitos e evitar unha nova situación. Tamén se lle comunicará a posibilidade de requirir novamente a súa colaboración para recadar información que contribúa a esclarecer os feitos.

e) Nomeamento dunha persoa responsable da tramitación (anexo V)

A dirección do centro designará unha persoa responsable da tramitación do protocolo e no mesmo nomeamento será convocada para recibir a información pertinente, reunión da que se redactará a acta. Entre a información facilitada nesta primeira reunión estará a relativa aos

feitos e a todos os trámites realizados pola dirección do centro ata o momento deste nomeamento; a copia dos partes de incidencia e das medidas correctoras de todo o curso que lle afecte ao alumnado implicado; os datos de absentismo escolar e o informe dos titores deste alumnado.

Esta persoa será a encargada de comunicarse con todos os suxeitos implicados, de recadar a información necesaria e comunicarlle nunha reunión, da que se redactará a acta, á dirección do centro para adoptar as medidas oportunas e, de ser o caso, será tamén a persoa responsable da tramitación do correspondente expediente disciplinario se definitivamente se conclúe en que se trata dun caso de acoso escolar.

En todas as súas actuacións, esta persoa deberá ter en consideración que, en caso de incoarse un expediente disciplinario, o prazo máximo para a súa resolución será de doce días lectivos dende que se tivo coñecemento dos feitos, tal como recolle o artigo 25.7 da Lei 4/2011.

O seu nomeamento debe ser coñecido polo profesorado titor do alumnado implicado, de forma que se facilite a colaboración entre estes e a comunicación de calquera incidencia relevante que puidese acaecer con respecto á situación denunciada.

A persoa que desempeñe esta función deberá ser nomeada entre o profesorado do propio centro. Para o mellor desempeño desta función se recollerán no Plan de convivencia do centro as posibles vías de formación deste (con carácter xeral, no caso de ciberacoso, deberá contar con coñecementos no uso das TIC).

f) Comunicación a outros profesionais educativos e/ou outros axentes externos

(anexo VI)

Se se considera necesario e oportuno, e sempre en función da valoración inicial, a persoa responsable da dirección do centro poderá requirir a colaboración de calquera membro da comunidade educativa e doutras instancias externas ao centro (sociais, sanitarias, xudiciais...)

Cantas actuacións se desenvolvan realizaranse sempre tendo presente a imprescindible confidencialidade de todo o proceso.

Cadro 1. Esquema da primeira fase do protocolo.

Segunda fase. Recollida de información. Rexistro (anexo VII)

Trátase dunha fase na que o principal obxectivo é o de recadar os datos necesarios para dilucidar se os feitos denunciados constitúen ou non unha situación de acoso escolar. No caso de incoarse expediente disciplinario, toda a información recollida nesta fase formará parte deste expediente, polo que haberá que tomar en consideración os prazos establecidos no artigo 25 da Lei 4/2011.

Para a recollida e rexistro da información, tal como se indicou ao principio deste documento, achéganse unha serie anexos.

A información debe recollerse dun xeito discreto, por escrito e a través de diversas fontes e procedementos: observación directa e vixilancia das zonas de risco para seleccionar datos sobre as características da interacción do alumnado, agresións existentes e situacións nas que se producen...; entrevistas individuais con citas previas ao alumno ou alumna acosado/a, alumnado acosador, familia do alumno ou alumna acosado/a e familia do alumnado acosador, titor/a e profesorado de aula, compañeiras ou compañeiros e, se é preciso, persoas relacionadas co centro (coidadores, monitores de actividades extraescolares...), persoas dependentes de outras institucións...

Os procedementos empregados nesta fase deberán axustarse á idade e madurez dos entrevistados e garantir a confidencialidade da información facilitada, e recollerán cando menos:

- Datos identificativos do centro e alumnado afectado.
- Persoa que recolle a demanda.
- Persoa que comunica a situación.
- Recollida inicial de datos sobre o tipo e gravidade do acoso denunciado.
- Lugares onde se produce o acoso, aínda que se producise fóra das instalacións do centro.
- Feitos observados.

- a) Entrevista individual á vítima. Citación do alumno ou alumna acosado/a a unha entrevista (anexo VIII)

O obxectivo desta entrevista será proporcionarlle apoio e protección á alumna ou alumno que o sofre, rachar co illamento social que permitiu a aparición do acoso e, ao mesmo tempo, obter a súa información ao respecto. Cando o alumno ou alumna entrevistado sexa menor de idade, procederá que esta entrevista se produza en presenza dun adulto.

Será necesario revisar a información dispoñible e ter en conta que posiblemente lle custe falar do tema e que incluso o negue. É importante que nesta primeira toma de contacto se xere nun clima de confianza, polo que, se é necesario, deberá repetirse ata que o alumno se encontre en disposición de trasladar o alcance do problema.

A entrevista debe comezarse de xeito indirecto e ir centrándose progresivamente no tema. Haberá que manter unha actitude comprensiva e amosarse receptivo. No remate desta debe transmitirse unha actitude tranquilizadora e comunicar explicitamente a busca de solucións e o compromiso para atallar o problema detectado.

No anexo VIII recóllense unha serie de orientacións e preguntas tipo para o desenvolvemento desta entrevista.

- b) Entrevista individual á persoa ou persoas responsable/s do acoso. Citación do alumnado acosador a unha entrevista (anexo IX)

O obxectivo desta entrevista será o de recoller a información dende o punto de vista da persoa ou persoas agresora/s, amosar a postura do centro de intolerancia cero ante as agresións e que tome ou tomen conciencia das consecuencias da súa conduta para a vítima e para eles ou elas mesmo/as, sen confundir “sermón” con entrevista. Cando o alumno ou alumna entrevistado sexa menor de idade, procederá que esta entrevista se produza en presenza dun adulto.

É conveniente que as entrevistas sexan individuais, pois, no caso de varias persoas acosadoras, o grupo tendería a minimizar o problema e diluír a responsabilidade entre os seus membros, dificultando a admisión da súa culpa.

Os datos achegados pola persoa responsable ou persoas responsables do acoso servirán para constatar os feitos e valorar se realmente está exercendo de acosador ou acosadora. No anexo IX recóllense unha serie de orientacións e preguntas tipo para o desenvolvemento desta entrevista.

- c) Entrevista individual ás persoas observadoras/espectadoras. Citación dos demais alumnos ou alumnas implicados/as a unha entrevista (anexo X)

Recollida de información das persoas “espectadoras/observadoras”, que son os membros da comunidade educativa que poden coñecer os feitos pero non participan activamente nestes. Cando o alumno ou alumna entrevistado sexa menor de idade, procederá que esta entrevista se produza en presenza dun adulto.

Trátase de contrastar a información achegada por estas persoas coa obtida da persoa acosada e da persoa ou persoas acosadora/s, coa finalidade de poder garantir a veracidade dos feitos.

No caso de que sexa máis dunha persoa, as entrevistas deben ser realizadas de forma individual

No anexo X recóllense unha serie de orientacións e preguntas tipo para o desenvolvemento desta entrevista.

- d) Entrevista individual ás familias. Citación para entrevista ás familias da persoa acosada e da persoa ou persoas acosadora/s e (anexo XI e XII)

Trátase de dar a coñecer e recoller información sobre os feitos denunciados, se son coñecidos polos pais e, de ser o caso, que medidas tomaron ata esa data ao respecto. É preciso

informar da postura firme do centro sobre a intolerancia absoluta de cara ás agresións e procurar a colaboración das familias, contándolles os seguintes pasos da intervención para a atallar o problema.

Entrevista coa familia da vítima (anexo XI).

Necesaria para tranquilizar a familia e para que saiban cal é a situación dos feitos. Os datos achegados servirán para completar a información e servirán na adopción de medidas conxuntas. Tamén serán informados das medidas adoptadas para a súa protección.

Entrevista coa familia da persoa ou persoas acosadora/s (anexo XII).

Necesaria para tranquilizar a familia e para que saiban cal é a situación dos feitos. Os datos achegados servirán para completar a información e servirán na adopción de medidas conxuntas. Serán informados de posibles medidas provisionais que se puidesen adoptar e que lle afecten ao seu fillo ou filla, amosándolles a postura firme do centro de intolerancia ás agresións e facéndolles ver as consecuencias deste tipo de condutas. Nos anexos XI e XII recóllense unha serie de orientacións e preguntas tipo para o desenvolvemento destas entrevistas.

e) Solicitud de asesoramento e/ou apoio técnico do departamento de orientación do centro (anexo XIII)

A persoa responsable da tramitación poderá solicitar asesoramento e/ou apoio técnico da persoa que ocupe a xefatura de orientación do centro cando o considere necesario e oportuno para o desenvolvemento do proceso.

f) Solicitud de asesoramento a outros profesionais educativos e/ou organismos ou axentes externos, especialmente no caso de ciberacoso (anexo XIV).

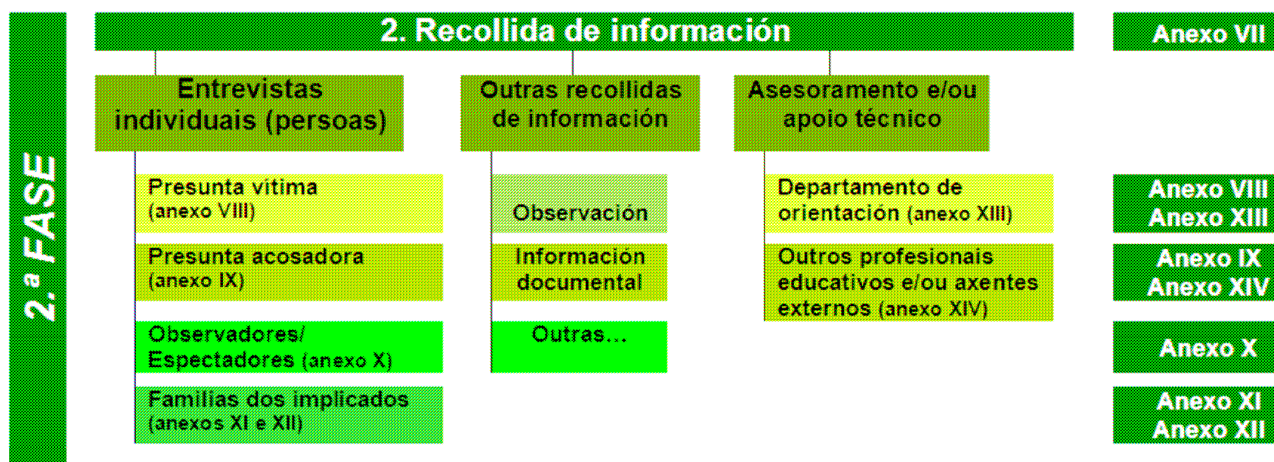
Cando se considere oportuno, a persoa responsable da tramitación, poderá solicitar asesoramento a outros profesionais educativos como son os Equipos de Orientación Específicos e a Inspección Educativa, en calquera momento do proceso.

Ademais, a complexidade das situacións de ciberacoso pode derivar na necesidade de consulta e asesoramento a organismos ou axentes externos ao centro como:

- Axencia Española de Protección de Datos
- Policía Local e/ou Policía Autonómica
- Unidades de delitos telemáticos da Garda Civil e da Policía Nacional
- Outros

Unha vez rematado o proceso de recollida de información, rexistraranse nun documento todos os datos relevantes para proceder á súa análise.

Cadro 2. Esquema da segunda fase do protocolo.

Terceira fase. Análise da información e adopción de medidas

a) Análise da información (anexo XV)

Antes de adoptar calquera medida é necesario contrastar a información recollida, na fase anterior, de varias fontes. Resulta imprescindible ordenar adecuadamente as actuacións e garantirlles a información aos implicados sobre o proceso desenvolvido ata o momento e a discreción no tratamento dos datos e da información obtida.

Trátase de atopar coincidencias e diverxencias entre os datos obtidos das diversas fontes de información.

Unha vez recadada toda a información sobre os feitos acontecidos, deberá ser comunicada polo responsable da tramitación á dirección do centro, quen precisará se a situación detectada é ou non un caso de posible acoso e, de ser o caso, acordará as medidas que cómpre adoptar, sempre de acordo coas previsións recollidas nas normas de convivencia incluídas nas normas de organización e funcionamento do centro (NOF) e no regulado na Lei 4/2011, do 30 de xuño, de convivencia e participación da comunidade educativa e na normativa que a desenvolva, con respecto ás condutas contrarias á convivencia e as correccións que correspondan ao seu incumprimento. Cando se confirme a situación de acoso escolar, debemos distinguir entre as medidas que se adopten aquelas tendentes á protección da vítima, as medidas correctoras da persoa ou persoas agresora/s e as referidas á comunicación da situación aos organismos correspondentes. As actuacións que constitúan acoso escolar considéranse condutas gravemente prexudiciais para a convivencia e non poderán ser corrixiadas sen a previa instrución dun expediente disciplinario.

Unha vez iniciada a tramitación deste expediente, a persoa titular da dirección do centro notificarallo:

- Ao alumnado implicado e ás súas familias, no caso de ser menores de idade.
- Ao servizo de Inspección Educativa correspondente.
- Ao profesorado titor do alumnado implicado.

Cando as situacións conflitivas transcendan dos recursos e competencias do sistema educativo ou cando os órganos responsables do centro sintan que non poden abordar o problema, poderá solicitarse axuda externa e poñelo en coñecemento dos servizos competentes (Policía Nacional, Garda Civil, Fiscalía de Menores, servizos sociais...), aspecto este último que será de obrigado cumprimento nos casos de especial gravidade e aqueles outros recollidos na lexislación establecida para o efecto, tal como se indica no punto 4 deste documento, referido a aspectos xurídicos da responsabilidade do centro.

b) Adopción de medidas (anexo XVI)

Con independencia de que proceda ou non a instrución dun expediente disciplinario, unha vez analizada a información, a persoa responsable da tramitación elaborará unha proposta de medidas que haberá que poñer en marcha no centro, nas aulas afectadas e co alumnado implicado e coas súas familias.

Esta proposta recollerase por escrito e indicaranse as medidas, os axentes implicados, os recursos utilizados, a temporización e o seu seguimento e avaliación.

A persoa responsable da dirección do centro, tomando en consideración esta proposta, ditaminará as medidas definitivas que hai que adoptar, para o que, se o considera oportuno, poderá solicitar a colaboración do Departamento de Orientación e da Comisión de convivencia do centro.

As medidas que teñan que impoñerse deberán ter un carácter educativo, tendente á reflexión e toma de conciencia dos feitos, ao cambio de actitude e á reparación do dano causado, de ser o caso; ademais terán que garantir o respecto dos dereitos do alumnado e procurar a mellora das relacións de todos os membros da comunidade educativa.

1. Medidas de protección á vítima

Con independencia das medidas adoptadas con carácter urxente para protexer a persoa acosada, referidas no punto b) da primeira fase, son múltiples as posibilidades de protección e variarán en función das necesidades peculiares do alumno ou da alumna vítima do acoso e das posibilidades do centro. Algunhas destas medidas poderían ser:

- Vixilancia específica das persoas implicadas (acosada e acosadora/s).

- Solicitude de colaboración familiar para o control e seguimento dos seus fillos ou das súas fillas.
- Asignación dunha “persoa responsable de apoio e atención á vítima” á que a vítima poida acudir cando o necesite.
- Reorganización do horario de profesorado para unha mellor atención do alumno afectado.
- Concertar encontros periódicos para facer seguimento da situación.
- Tutoría individualizada (da persoa ou persoas acosadora/s e da vítima) e grupal da súa clase, proporcionando pautas de autoprotección, técnicas de relaxación e control do estrés, adestramento en habilidades sociais, mellora do autoconcepto e da autoestima... · Actividades para desenvolver nas titorías do centro enfocadas á mellora das habilidades sociais: capacidade para facer amigos, integrarse en actividades de grupo, ser asertivos, expresar as propias opinións...
- Organización de grupos de axuda entre iguais, formados previamente para acompañar a vítima, sobre todo nos intres e lugares de maior risco (entradas, saídas, corredores...). · De ser necesario, cambio de grupo temporal ou definitivo da persoa ou persoas acosadora/s, logo do oportuno expediente disciplinario.
- Apertura de expediente disciplinario á persoa ou persoas agresora/s (no caso de que se confirme o acoso).
- Derivar a servizos de profesionais especializados externos as persoas implicadas, se procede, para abordar tratamentos específicos que poidan reforzar o labor efectuado no centro.
- Comunicación ao Ministerio Fiscal se o feito puidese ser constitutivo de delito ou falta penal.

2. Medidas reeducadoras e correctoras para a persoa ou persoas agresora/s

2.1. Medidas reeducadoras para as persoa ou persoas agresora/s

Como actuacións complementarias ás medidas correctoras concluídas logo do oportuno expediente disciplinario, é preciso desenvolver coa persoa ou persoas agresora/s medidas reeducadoras coma as seguintes:

- Elaboración por parte do departamento de orientación de cada centro docente dun programa de habilidades sociais.
- Desenvolvemento de procedementos conciliados para a resolución de conflitos. A opción pola conciliación suspende o inicio do procedemento disciplinario de corrección da conduta, que se retomará no caso de que a conciliación sexa infrutuosa.
- Formación de equipos de mediadores.

- Formación específica sobre as consecuencias da conduta: pedirle perdón á vítima, participar en programas de mediación, traballos escritos de reflexión e concienciación sobre os feitos, as súas consecuencias e o xeito de compensar os danos.
- Desenvolvemento da capacidade de empatía, poñernos no lugar do outro. Os agresores poden coñecer as emocións que sente a vítima, amosan empatía cognitiva; pero non son capaces de compadecerse, non amosan empatía emocional (sentir cos demais).
- Programas de modificación de conduta, axuda personalizada, desenvolvemento persoal, comportamentos prosociais, estratexias de resolución de conflitos con solucións alternativas á agresión...
- Solicitude de colaboración familiar para a vixilancia e control dos seus fillos e fillas.
- Derivación a servizos especializados externos para abordar tratamentos específicos, se procede.

2.2. Medidas correctoras para a persoa ou persoas agresora/s (anexos XVII e XVIII)

Unha vez confirmada a situación de acoso, requirirase da tramitación do oportuno expediente disciplinario conforme o regulado no artigo 25 da Lei 4/2011, e serán de aplicación, de ser o caso, as medidas correctoras correspondentes establecidas na devandita norma e na normativa que a desenvolva.

Para a tramitación deste expediente disciplinario, a dirección do centro facilitaralle á persoa que o tramite a seguinte documentación:

- Normativa de referencia.
- Esquema cos pasos e prazos que hai que seguir para a súa tramitación (anexo XVII).
- Modelos do procedemento e proposta de resolución do expediente disciplinario, sexa mediante un procedemento común ou, de ser o caso, mediante un procedemento conciliado de corrección (anexo XVIII). As condutas gravemente prexudiciais para a convivencia nos centros docentes poden ser corrixidas de acordo coas medidas reguladas no artigo 21 da Lei 4/2011 e a normativa que a desenvolva, do seguinte xeito:

- a) Realización, dentro ou fóra do horario lectivo, de tarefas que contribúan á mellora e ao desenvolvemento das actividades do centro.
- b) Suspensión do dereito a participar nas actividades extraescolares ou complementarias do centro por un período de entre dúas semanas e un mes.
- c) Cambio de grupo.
- d) Suspensión do dereito de asistencia a determinadas clases por un período de entre catro días lectivos e dúas semanas. Durante o tempo que dure a suspensión, o alumnado deberá realizar os deberes ou traballos que se determinen para evitar a interrupción no proceso formativo.
- e) Suspensión temporal do dereito de asistencia ao centro por un período de entre catro días lectivos e un mes. urante o tempo que dure a suspensión, o alumnado deberá

realizar os deberes ou traballos que se determinen para evitar a interrupción no proceso formativo.

f) Cambio de centro. Para a aplicación destas medidas terase en conta a graduación recollidas no artigo 23 da Lei 4/2011 e os seguintes criterios:

- Ter en conta a gravidade das condutas e as idades dos agresores.
- Ir encamiñadas a conseguir o arrepentimento dos agresores, chegando a pedirlle perdón á vítima.
- Estar relacionadas co tipo de agresións producidas, permitíndolles reflexionar sobre a súa conduta aos protagonistas das agresións.
- Respetar o principio de confidencialidade.
- Intervención coordinada dos profesionais tanto no ámbito do centro educativo coma do centro coas familias e servizos externos.

3. Outras medidas

Co grupo-clase e co alumnado espectador/observador

- Campañas de sensibilización, mediación e apoio entre compañeiros e compañeiras, programas de habilidades sociais, de comunicación e empatía.
- Actividades que posibiliten o rexeitamento e a denuncia explícita de condutas violentas na convivencia entre iguais: analizar a diferenza entre a conduta solidaria de denunciar a inxustiza e o ser acusón.
- Desenvolver estratexias de axuda entre iguais e traballos cooperativos.
- Analizar as consecuencias dos comportamentos.
- Realizar actividades de adestramento para actuar ante diferentes situacións de maltrato.

Coas familias

- Contribuír ao crecemento persoal dos seus fillos ou fillas a través do diálogo e da educación en valores, desenvolvendo unhas axeitadas normas de convivencia no contorno familiar.
- Desenvolver a súa potencialidade como educadores das súas fillas ou fillos.
- Recoñecer o seu papel como axentes educativos, xunto co profesorado, actuando como portadores de aspectos significativos para o desenvolvemento integral dos seus fillos ou fillas.
- Mellorar as condicións afectivas, sociais e escolares que lles faciliten a aprendizaxe ás súas fillas e aos seus fillos e un desenvolvemento harmónico da súa personalidade.
- Ensinanza de habilidades sociais, aprendizaxe cooperativa, ocio de calidade, resolución de conflitos sen violencia, eficacia da disciplina e ensinanza de límites, prevención do sexismo, evitar a influencia negativa do uso inadecuado da televisión e doutras tecnoloxías...
- Fortalecer a implicación da familia na vida escolar e a responsabilidade na toma de decisións

educativas conxuntas sobre os seus fillos e as súas fillas (establecer compromisos).

Co equipo docente

- Formación para saber como detectar e intervir na aula ante situacións de acoso escolar.
- Formación específica do profesorado, elaboración de materiais e documentos, protocolos de actuación axustados ao propio centro.
- Acordar e unificar criterios de actuación. Creación dun código común de formas de actuar por parte dos docentes ante problemas de convivencia que incidirá na coherencia para abordar un conflito.
- Apoiar e facilitar o labor do profesorado titor.
- Colaborar coa dirección do centro na xestión dos problemas de convivencia e apoiar e facilitar o labor da persoa responsable da tramitación do protocolo e da persoa responsable de apoio e atención á vítima, no desenvolvemento das funcións para as que foron nomeadas.
- Promover a implicación do alumnado na xestión de determinados conflitos (alumnos axudantes ou mediadores).

4. Comunicación á Inspección Educativa (anexo XIX)

A persoa responsable da dirección do centro realizará esta comunicación á Inspección Educativa, que se producirá nos seguintes casos:

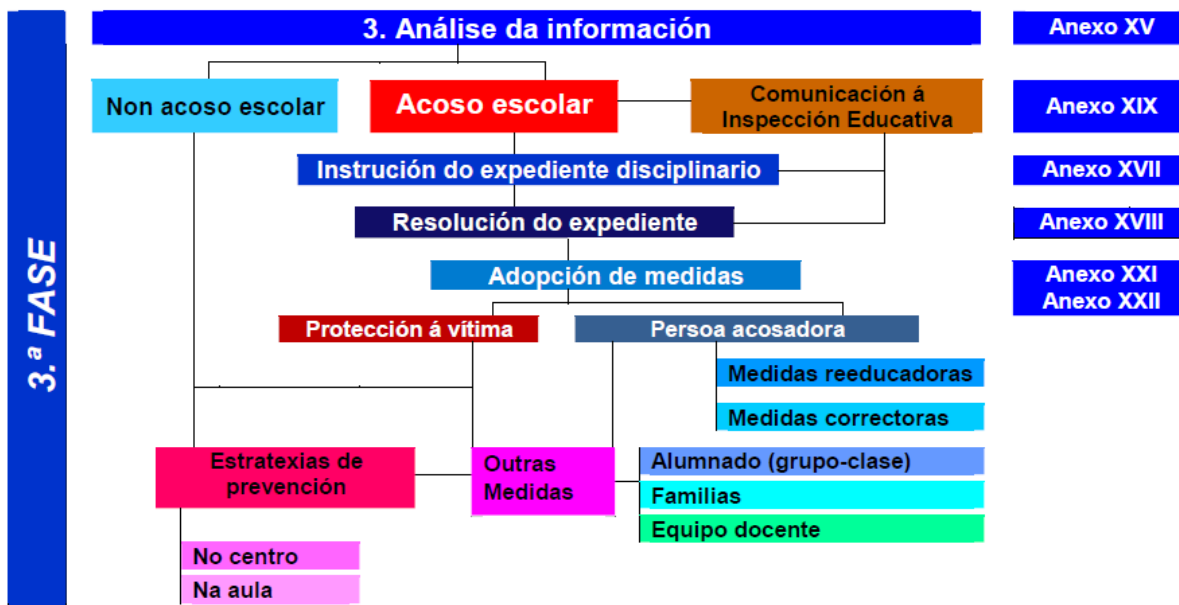
- Cando se confirma a situación de acoso escolar e se procede á tramitación do procedemento do correspondente expediente disciplinario
- Cando haxa coñecemento da existencia de denuncia policial ou denuncia xudicial.
- Cando o solicite, de oficio, a propia Inspección Educativa.

Esta comunicación recollerá, cando menos:

- A información recollida no centro.
- As actuacións realizadas e as datas nas que se levaron a cabo.

- A información complementaria que se considere relevante ao respecto.

Cadro 3. Esquema da terceira fase do protocolo.

Cuarta fase. Seguimento das medidas adoptadas. Rexistro (anexo XX)

Unha vez adoptadas as medidas previstas, é necesario continuar levando a cabo, a través do director ou directora do centro, ou da persoa na que delegue, un seguimento da situación, coa intención de que non se volva producir e de observar os cambios reais no comportamento individual do alumnado protagonista da situación de acoso, no grupo onde tivo lugar (clima de aula e de centro), tempo no que se mantén o efecto das intervencións.

Este seguimento levarase a cabo coa intención de comprobar o cumprimento e a pertinencia das medidas adoptadas, tanto das de carácter urxente, no momento de coñecemento da situación, coma das restantes establecidas no desenvolvemento do protocolo.

A este efecto, débense programar encontros periódicos, especialmente coa vítima, para comprobar se a actuación foi eficaz: xa non hai maltrato, mellorou a situación da vítima e a persoa ou persoas agresora/s modificaron a súa actitude e condutas.

A dirección debe responsabilizarse de que se leven a cabo as medidas previstas e informará á Inspección Educativa do seu grao de cumprimento, segundo a temporalización prevista.

Cadro 4. Esquema da cuarta fase do protocolo.

IV. ESTRATEXIAS DE PREVENCIÓN

A posta en marcha de medidas para a prevención de situacións de violencia escolar nos centros educativos deberá partir dun diagnóstico da situación da convivencia escolar nos centros educativos.

Unha vez coñecidos estes datos, será cando poidamos establecer actuacións dirixidas a unha prevención máis adecuada a cada centro.

Estas estratexias de prevención incluíranse no Plan de convivencia do centro, así como nas súas normas de organización e funcionamento (NOF), dentro do marco do Proxecto Educativo, para favorecer a convivencia no centro.

A prevención debería formularse dende varios niveis:

- Prevención inespecífica, asumida de xeito amplo pola comunidade educativa no marco xeral da convivencia no centro.
- De atención específica, intervindo directamente co alumnado e coas familias implicadas en situacións de acoso escolar.
- De asesoramento e apoio técnico especializado para tratamentos máis específicos. Todas as medidas preventivas deben:
 - Fomentar o desenvolvemento social do alumnado e o avance da institución escolar no seu conxunto.
 - Incluírse nos documentos internos do centro que correspondan.
 - Levarse a cabo de xeito coordinado polos equipos docentes, co liderado do equipo directivo e o apoio do departamento de orientación.
 - Transmitirse a todos os sectores da comunidade educativa.

a) Estratexias organizativas e de prevención no centro

Entre as posibles estratexias organizativas e de prevención que contribúen á mellora do clima xeral do centro, podemos considerar:

- Promover a participación na elaboración e revisión dos documentos do centro, destacando os valores e normas que pretenden desenvolver actitudes prosociais de igualdade, respecto e diálogo, fomentando o consenso na toma de decisións.
- Potenciar o funcionamento da Comisión da convivencia do centro.
- Estilo de dirección que favoreza a participación e a comunicación dos problemas (liderado).
- Solicitar o apoio e o asesoramento do orientador ante os indicios ou situacións que poden

derivar en posible acoso.

- Reunións periódicas dos titores por niveis co obxecto de deseñar accións conxuntas para a mellora da convivencia no centro. Adoptar estratexias organizativas que posibiliten a implicación de todo o profesorado nos labores tutoriais.
- Impulso e actuación de comisións de mediación e outras estratexias de tratamento e resolución de conflitos.
- Posibilidade de crear comisións de investigación sobre problemáticas relacionadas con situacións de violencia escolar, compostas por alumnado e profesorado.
- Difusión á comunidade educativa, a través de diferentes medios, do plan de convivencia e das NOF.
- Garantir que todos os membros da comunidade educativa coñezan os seus dereitos e deberes.
- Organización de grupos de traballo que favorezan as relacións persoais.
- Organización do centro respectuosa coa diversidade e aceptación desta como un valor positivo, fomentando a inclusión.
- Impulsar nas concrecións curriculares para os distintos ciclos ou cursos o desenvolvemento de todas as competencias básicas, en especial a competencia social e cidadá.
- Rexistro dos conflitos que se producen no centro co fin de ter unha visión global e introducir as modificacións necesarias na regulación da convivencia do centro.
- Divulgar entre o profesorado, alumnado e familias orientacións básicas sobre o acoso e a súa prevención.
- Protocolos de información ante unha situación de acoso.
- Establecer canles para a denuncia de situacións de acoso con garantía de confidencialidade: caixa de reclamacións, queixas e suxestións; taboleiro de denuncias e queixas vía telemática, correo electrónico de solicitude de axuda...
- Vixilancia en zonas comúns: aseos, corredores, recreos, entradas e saídas...
- Mellorar as zonas de ocio, organizar grupos de xogo...
- Introducción de estratexias específicas de desenvolvemento emocional, habilidades sociais e axuda persoal.
- Creación das condicións favorables para a inserción de programas de mellora da convivencia: programas específicos de resolución de conflitos, programas de mediación en conflitos e axuda entre iguais...
- Promover encontros, conferencias e obradoiros para a toda a comunidade educativa, orientados á construción dunha convivencia positiva.
- Elaboración de orientacións e establecemento de programas de formación para todos os membros da comunidade educativa sobre a prevención e resolución de conflitos:
 - Formación específica do profesorado, elaboración de materiais e documentos, protocolos de actuación axustados ao propio centro...
 - Formación de familias: pautas para previr o acoso e outras formas de violencia

dende a familia. Impulsar a creación de escolas de pais e nais.

- Formación do alumnado: técnicas de resolución pacífica de conflitos.
- Elaboración de orientacións e establecemento de programas formativos dirixidos aos diferentes membros da comunidade educativa, coa intención de previr e actuar ante situacións de ciberacoso:
- Formación do profesorado e de familias: sensibilización sobre o uso saudable e razoable das TIC, aprender a lles transmitir aos menores a confianza suficiente para que poidan recorrer a eles en caso necesario, aprender a apoiar ao menor en caso de confirmarse o ciberacoso e, en caso de ameazas graves, presentar a correspondente denuncia no organismo competente.
- Formación ao alumnado: potenciar o uso positivo das TIC e o espírito crítico ante os contidos aos que acceden, ser coidadoso cos datos persoais, onde aparecen e a quen se proporcionan; non responder a provocacións a través dos medios tecnolóxicos; cando unha ameaza é persistente, hai que gardar o que se poida a xeito de proba do sucedido, pechar a conexión e pedir axuda a unha persoa adulta.

b) Estratexias de prevención na aula

- Inclusión no plan de acción titorial da elaboración de normas de convivencia en cada clase, incluíndo de xeito explícito normas contra o acoso entre os compañeiros ou compañeiras, nas que se sensibilice sobre o dano que produce o maltrato e se faga explícito o rexeitamento a todos os tipos de violencia, así como propostas de recuperación en caso de incumprimento das normas.
- Realizar actividades de titoría programadas no grupo referidas a:
 - relacións no grupo,
 - fomento da amizade,
 - tarefas colaborativas,
 - sensibilización fronte ao maltrato (respecto pola diferenza, promover a empatía emocional, rachar con mitos como o do chivato, aprender a ofrecer e pedir axuda, diferenciar entre amigos/as e compañeiros/as...),
 - conciencia da importancia do coidado das relacións afectivas e emocionais dos adolescentes,
 - análise das relacións interpersoais, dos sentimentos e dos conflitos.
- Traballar no grupo habilidades sociais asertivas e de autoconñecemento que capaciten o alumnado para dar respostas axeitadas en diferentes contextos:
 - Educar para as relacións interpersoais igualitarias baseadas na valoración

mutua e no respecto.

- Exercitar técnicas de autocontrol, empatía e resistencia á frustración.
 - Desenvolver a través de métodos cooperativos habilidades prosociais e destrezas para a xestión das emocións.
 - Formar comisións de alumnos/as para a mellora da convivencia en xeral: equipos de mediación, axudantes de recreo...
 - Facilitarlle ao alumnado canles para que poida comunicarse co profesorado.
- Utilizar sesións de tutoría e xuntas de avaliación para detectar posibles situacións de acoso e/ou ciberacoso, analizando tamén os casos de absentismo escolar.
- Manter a través da acción tutorial contactos periódicos coas familias para compartir información e asegurar unha mutua colaboración.
- Seguimento do clima relacional da aula. Aplicación e valoración de cuestionarios sociométricos.
- Para permitir unha verdadeira prevención, é prioritaria a concienciación do maior número de membros da comunidade escolar respecto de dous aspectos:
- Conseguir a comprensión o máis obxectiva posible do fenómeno de acoso escolar, empregando regularmente elementos de medición que permitan prever posibles situacións deste.
 - Crear unha conciencia colectiva das normas mínimas de convivencia que todo membro desa comunidade ten que cumprir.

Resumindo, o realmente apropiado sería establecer na dinámica de convivencia do centro estratexias preventivas que evitasen chegar a situacións de acoso escolar. Unha estratexia válida sería a posta en marcha dun tempo e dun lugar para levar a cabo esta dinámica de convivencia entre o profesorado. Este tempo estaría asociado a momentos de formación no propio centro e un espazo para tratar de entender e atallar os problemas de disciplina, conflitos, malas relacións, abusos entre iguais... un espazo onde a propia comisión de convivencia do centro poida deseñar este tipo de estratexias.

V. O CIBERACOSO

A presenza de internet no mundo escolar, relacionada co aumento do uso das novas tecnoloxías da comunicación, é imparabile, o mesmo que noutros moitos campos. As vantaxes destes medios son evidentes, pero tamén poden presentar inconvenientes e, no caso que nos ocupa, certos riscos.

A complexidade deste fenómeno deu lugar a gran cantidade de definicións. Neste protocolo optouse pola consideración do termo ciberacoso, entendido como aquelas situacións de acoso escolar nas que se empregan como medio as tecnoloxías da información e da comunicación (TIC).

No artigo 28 da Lei 4/2011 propónse unha extensión da definición do acoso escolar, indicando que terán a mesma consideración as condutas de acoso realizadas a través de medios electrónicos, telemáticos ou tecnolóxicos que teñan causa nunha relación que xurda no ámbito escolar.

Tamén no punto 2 do artigo 12 da citada lei se recolle que:

Así mesmo, poderán corrírse disciplinariamente as condutas do alumnado que, aínda que realizadas fóra do recinto escolar, estean motivadas ou directamente relacionadas coa vida escolar e lles afecten aos seus compañeiros ou a outros membros da comunidade educativa e, en particular, as actuacións que constitúen acoso escolar consonte o establecido polo artigo 28.

As posibles condutas contrarias ás normas de convivencia realizadas mediante o uso de medios electrónicos telemáticos ou tecnolóxicos que teñan conexión coa actividade escolar considéranse incluídas no ámbito de aplicación desta lei e demais normativa que a desenvolva. Ademais, na mesma Lei 4/2011, no seu artigo 15, establécense entre as condutas gravemente prexudiciais para a convivencia a gravación, a manipulación e a difusión por calquera medio de imaxes ou informacións que atenten contra o dereito á honra, a dignidade da persoa, a intimidade persoal e familiar e a propia imaxe dos demais membros da comunidade educativa. Tecnoloxías como internet e a telefonía móbil resultan ser ferramentas de grande importancia para a formación, a socialización, o ocio e o desenvolvemento de nenos e nenas e de adolescentes, pero, de igual xeito, a súa enorme potencialidade ao servizo de persoas con intención de facer dano pode supoñer a aparición de situacións nas que os menores ou as menores se ven lesionados ou lesionadas polas accións doutras persoas. Para combater este fenómeno, os docentes deben conseguir que as novas tecnoloxías sexan sempre unha fonte de experiencias positivas para o alumnado, deben coñecer a tipoloxía dos perigos que leva consigo a rede, a sintomatoloxía que lles axudará a detectar os problemas, as boas prácticas que axudan a previr estas situacións e a maneira de buscar solucións.

a) Definición de ciberacoso

O ciberacoso ou cyberbullying é o uso das redes sociais, correo electrónico, blogs e outros ámbitos das tecnoloxías da información e da comunicación (TIC) en prexuízo dunha ou máis persoas, ou da súa imaxe pública. Se comparamos isto con casos típicos de acoso escolar, veremos que, por unha parte, o ciberacoso non supón agresións físicas, pero, por outra, ten moito máis alcance tanto na difusión espacial coma na temporal, cunha continuidade que pode ser permanente e non limitada ao horario escolar.

O ciberacoso supón o uso e difusión de información lesiva ou difamatoria (insultos, difamacións, ameazas, intimidación, seguimento persistente, envío reiterado de correos a alguén que non desexa recibilos, exclusión, boicot, humillacións, spam, distribución de datos e imaxes persoais, roubo e suplantación da identidade...) en formato electrónico a través de medios de comunicación como o correo electrónico, a mensaxería instantánea, as redes sociais, a mensaxería de texto a través de teléfonos ou dispositivos móbiles, a publicación de vídeos e fotografías en plataformas electrónicas de difusión de contidos, e calquera outra que poida xurdir con características similares. Normalmente distínguense tres tipos de perigos aos que están expostas as persoas con internet: perigos persoais, acceso a contidos inapropiados e adicción.

O ciberacoso entra no primeiro tipo. Nos últimos tempos, diversos factores veñen propiciando unha maior presenza do ciberacoso nos centros escolares: incorporación máis temperá ao uso das TIC, emprego masivo de novos contornos de socialización intensiva carentes de medidas de privacidade proporcionais, maior relevancia de contidos audiovisuais, amplas posibilidades de accesibilidade contamos cunha xeración de nativos dixitais. Este ciberacoso, ou acoso por medio das tecnoloxías da información e da comunicación, presenta unhas características singulares: anonimato, inmediatez, efecto en cadea, alta dispoñibilidade e diversidade de canles e procedementos empregados.

Aínda que o ciberacoso pode parecer difuso, en tanto que se perpetra en moitas ocasións fóra do espazo físico do centro escolar, este, ao ter coñecemento da situación e sempre que estean implicados algúns dos seus alumnos ou alumnas, ten a obriga de actuar coa mesma consideración de acoso escolar, sempre que as condutas realizadas a través de medios electrónicos, telemáticos ou tecnolóxicos teñan conexión coa vida escolar.

b) Criterios de identificación do ciberacoso

O ciberacoso caracterízase polos seguintes aspectos:

1. A situación perdura no tempo. Quedan excluídas as accións puntuais que, aínda que puidesen ser un delito, non constitúen ciberacoso.
2. Adoita existir contacto ou relación previa no mundo físico entre vítima e persoa ou persoas acosadora/s.

3.- Existe intención de causar dano, aínda que non sempre se dá nos primeiros estadios do proceso.

4.- Realízase mediante o emprego de medios TIC. Pode tratarse de internet ou calquera dos servizos asociados; teléfono móbil, redes sociais, plataformas de difusión de contidos, foros, blogs...

c) Tipos de ciberacoso

O ciberacoso pode concretarse en:

- **Fustrigamento:** cando se envían imaxes ou vídeos denigrantes sobre unha persoa, virus informáticos, mensaxes ameazantes...

- **Exclusión:** cando se usan contornos públicos para mandar comentarios despectivos ou rumores difamatorios co fin de provocar unha resposta expansiva, cando se lle nega o acceso a foros ou plataformas sociais á vítima...

- **Manipulación:** cando se utiliza información para difundila de xeito inapropiado entre os membros das redes sociais, cando se accede coa clave doutra persoa e se realizan accións que poden prexudicala no seu nome... Unha vez que se verificou unha posible situación de ciberacoso, o centro educativo deberá traballar de xeito inmediato e simultáneo en tres liñas de actuación: valoración, comunicación e accións de protección.

d) Protocolo de actuación

Ante situacións de ciberacoso será de aplicación o establecido no protocolo de acoso escolar que se desenvolve neste documento, para o que se terán en consideración as seguintes particularidades:

- É imprescindible conservar as probas do ciberacoso durante todo o tempo, sexa cal fose a forma na que se manifeste. Para esta conservación poderán capturarse pantallas en modo imaxe e vídeo, imprimir páxinas, copiar ficheiros... aspecto que deberá realizarse antes de iniciar calquera actuación coa posible persoa agresora ou persoas agresoras.
- Tratar de identificar as posibles persoas autoras do ciberacoso (atopar o seu enderezo IP, acudir a especialistas en informática e ás forzas e corpos da seguridade do Estado), pero, en todo caso, sen lesionar os dereitos de ningunha persoa.
- Contactar coa compañía do medio empregado para cometer o acoso (compañía de teléfono, propietario do dominio ou sitio web etc.), coa finalidade de coñecer o procedemento que cómpre seguir para obter a información necesaria.
- Se é o caso, denunciar o acoso ás forzas e corpos de seguridade do Estado que dispoñen de unidades de delitos informáticos (Policía Nacional, Garda Civil e Policía Autonómica).

- Todas estas accións deberán estar enmarcadas na máis absoluta discreción e confidencialidade.
- Para valorar este tipo de condutas tomaranse en consideración os seguintes aspectos:
 - Características e natureza das accións analizadas e dos dispositivos tecnolóxicos utilizados na comisión dos feitos.
 - Natureza e difusión das accións.
 - Facilitade/dificultade para deter o ciberacoso.
 - Tempo de exposición da vítima ao ciberacoso.
 - Idade e características psicolóxicas da vítima e da persoa ou persoas presunta/s agresora/s.
 - Repercusión e impacto na vítima.

A información recollida deberá detallar, ademais:

- Relación co ámbito escolar.
- Natureza, intensidade, difusión e gravidade da situación coñecida.
- Efectos producidos.

e) Estratexias preventivas

Ante situacións de ciberacoso serán válidas moitas das estratexias establecidas no protocolo de acoso escolar desenvolvidas neste documento, aínda que mencionaremos aquí algunhas máis específicas e particulares do ciberacoso.

Os profesionais do ensino deben estar atentos á maneira en como utilizan eles mesmos e como utiliza o alumnado os medios informáticos e ter claro como actuar en cada situación, como guiar o alumnado e como aconsellar as familias, de aí que se deban potenciar as boas prácticas nestes tres ámbitos de actuación:

Profesorado e centro

- Coñecer o funcionamento da web, en especial das redes sociais, para dominar o medio e poder aconsellar o alumnado e as familias.
- Aplicar medidas de seguridade nos equipos informáticos escolares (controlar o software instalado, as contas de usuario, o almacenamento de documentos, quen utiliza os equipos en cada hora, etc.).
- Establecer normas de uso dos equipos na aula (definir que pode e que non pode facer o alumnado, como debe organizar o seu material, respectar o

material doutro alumnado, onde pode ou non pode acceder, etc.).

- Empregar sistemas de control e filtrado (facen revisións periódicas, monitorizar os equipos do alumnado mentres traballan –co seu coñecemento–, filtrar e bloquear páxinas, contidos ou programas non desexados, etc.).
- Realizar un uso didáctico e controlado das redes en sentido positivo, como actividade, incluíndo as boas prácticas, a seguridade e a prevención como contidos.
- Detección de problemas: documentarse sobre a sintomatoloxía dos problemas e estar atento a calquera indicio de ciberacoso ou malas prácticas.
- Evidentemente, en aulas que son utilizadas por varios grupos de alumnado, debe haber unha boa coordinación entre o profesorado en canto a normas e medidas.

Alumnado

Aconsellar que controlen a súa identificación e a circulación dos seus datos persoais (alias, ingreso en grupos etc.). Resulta o máis importante como prevención. En concreto, algunhas recomendacións habituais son:

- Non crear contas en foros e redes sociais cos datos persoais, senón utilizando alias. Comunicar a propia identidade de forma privada só a aqueles outros membros cos que hai confianza e interesa que nos identifiquen.
- Non establecer citas ou outras actividades presenciais con persoas que non coñecesen antes persoalmente, isto é, fóra da rede.
- Non comunicar o domicilio, datos de contacto, datos bancarios, etc., tampouco datos persoais de terceiras persoas.
- Sondar periodicamente a rede mediante un buscador, para saber se os seus datos persoais ou imaxes figuran nalgunha web.
-

Consellos para non acosar: aproveitar o papel dos docentes para conciencialos de que a web non é o lugar apropiado para resolver diferenzas con outras persoas, e que a emisión de mensaxes hostís remata sendo prexudicial para todos. Promover o respecto e a prudencia.

Consellos para non ser acosado: ser prudente e respectuoso ao empregar a web para comunicarse cos demais. Moitas veces os conflitos comezan por malentendidos ou comentarios inoportunos. Non expoñerse excesivamente aos comentarios dos demais contando cousas persoais. Pedir axuda inmediatamente a familiares e profesorado ante as primeiras evidencias de acoso.

Consellos para non tolerar o acoso: mentalizarse de que o acoso é un problema de todos, e non admitir que outros teñan actitudes negativas ou exerzan presión sobre terceiras persoas.

Mostrarse conciliador e denunciar sen demora calquera caso de acoso do que se teña coñecemento.

Pais e familiares

- Adecuar as medidas de seguridade e control á vulnerabilidade das súas fillas ou dos seus fillos, dándolles máis autonomía a cambio de responsabilidade segundo se fagan máis maduras ou maduros.
- Aceptar internet como un instrumento que pode resultar beneficioso se se utiliza ben. Non botarlle a culpa de todos os males ante calquera desacordo cos seus fillos ou coas súas fillas.
- Tratar de non exercer de policías, senón de conseguir que os seus fillos ou as súas fillas acepten como natural certo grao de control. O mellor é que acorden conxuntamente unha serie de condicións para o uso da web (horario, tipo de contidos), tanto mediante os ordenadores coma os móbiles.
- Se fose posible, promover que o alumnado non manexe o ordenador pechado no seu cuarto, senón en presenza de outros familiares. Evitar forzalo a que nos permita ver a pantalla, é moito máis efectivo ter confianza para preguntarlle con quen se comunica e que nos conte de forma natural que é o que fai na rede. O ideal é darlle apoio, implicarse nos seus proxectos, ou mesmo facerse membro das mesmas redes sociais.
- Estar atentos a calquera síntoma de desacougo, cambios de humor repentinos, etc., sobre todo se coinciden cos accesos á web.
- Sondar periódicamente a rede mediante un buscador para detectar imaxes, datos persoais ou comunicacións dos seus fillos ou das súas fillas. Resulta moi beneficioso manter un contacto profesorado-familia para comunicar calquera síntoma de acoso que se detecte no alumnado e tomar medidas canto antes.

VI. A RESPONSABILIDADE DO CENTRO. ASPECTOS XURÍDICOS

a) Responsabilidade do centro

A responsabilidade patrimonial das administracións públicas vén establecida, co máximo rango normativo, polo artigo 106.2 da Constitución Española, recollendo que:

“Os particulares, nos termos establecidos nesta lei terán dereito a ser indemnizados por toda lesión que sufran nos seus bens e dereitos, agás nos casos de forza maior, sempre que a lesión sexa consecuencia do funcionamento dos servizos públicos”.

A regulación legal desta responsabilidade recóllese na actualidade na Lei 30/92, do 26 de novembro, de réxime xurídico das administracións públicas e do procedemento administrativo común, desenvolvida no Real decreto 429/1993, do 26 de marzo, polo que se aproba o Regulamento dos procedementos das administracións públicas en materia de responsabilidade patrimonial e pola Lei 4/1999 que modifica a Lei 30/92, do 26 de novembro, de réxime xurídico das administracións públicas e do procedemento administrativo común. No artigo 139 da citada LRX-PAC dispónse, nas alíneas 1 e 2, o seguinte:

1. Os particulares terán dereito a ser indemnizados polas administracións públicas correspondentes de toda lesión que sufran en calquera dos seus bens e dereitos, agás nos casos de forza maior, sempre que a lesión sexa consecuencia do funcionamento normal ou anormal dos servizos públicos.
2. En todo caso, o dano alegado haberá de ser efectivo, avaliábel economicamente e individualizado con relación a unha persoa ou grupo de persoas.

De acordo co establecido no artigo 1903 do Código civil:

As persoas ou entidades que sexan titulares dun centro docente de ensino non superior responderán polos danos e prexuízos que lles causen aos seus alumnos menores de idade durante os períodos de tempo no que estes se atopen baixo control ou vixilancia do profesorado do centro, desenvolvendo actividades escolares ou extraescolares e complementarias. A responsabilidade de que trata este artigo cesará cando as persoas nel mencionadas proben que empregaron toda a dilixencia dun bo pai de familia para previr o dano.

Polo tanto, podería darse o caso de que os representantes legais do alumno ou alumna acosado/a lles esixise a responsabilidade civil aos titulares do centro polos danos morais sufridos polo alumno ou alumna menor de idade. Non obstante, a dita posibilidade non é ilimitada, senón que cabe eximirse dela naqueles casos en que se acredite que se actuou coa dilixencia necesaria para evitar o dano. Nestes casos, é ao centro ao que lle corresponde a carga da proba, é dicir, é preciso acreditar que se realizaron todas as actuacións necesarias para evitar a situación.

Cando se detecta un posible caso de acoso escolar, o centro debe responder de xeito rápido e coherente ante a agresión. É esencial, polo tanto, unha actuación rápida unha vez que se detecten os primeiros signos de acoso, así como a adopción de medidas eficaces para deter o dano á vítima, amosar que procura a seguridade integral do seu alumnado e exercer a súa autoridade institucional, ao servizo do respecto e a dignidade da comunidade educativa.

É necesario documentar todas as medidas e acordos adoptados, de xeito que, en caso de iniciarse un procedemento por responsabilidade civil, poida acreditarse que se actuou coa

diligencia debida. É preciso redactar as actas das reunións efectuadas, das entrevistas realizadas e recoller a sinatura dos entrevistados, en caso de menores de idade en presenza dun adulto do centro, cando se trate das primeiras dilixencias, e dos seus proxenitores cando se trate da tramitación dun expediente disciplinario.

Igualmente, para acreditar o comportamento responsable do centro, resulta preciso a existencia e aplicación dun plan de convivencia que estableza un procedemento de prevención e detección de acoso, de xeito que sexa posible acreditar non só a aplicación de mecanismos rápidos e eficaces paliativos de situacións de acoso, senón tamén da realización de accións preventivas.

Calquera membro da comunidade que teña constancia da existencia dun caso de maltrato debe comunicalo. Existe unha responsabilidade do centro e do profesorado de xeito individual, en canto garante da seguridade integral dos menores que acolle.

Á marxe da responsabilidade civil, o centro considerará o establecido no artigo 30.4 da Lei 4/2011 no que se sinala que:

As situacións de acoso escolar que se detecten serán comunicadas á Inspección Educativa, xunto coas medidas que se adopten para lles poñer fin. No caso de condutas de especial gravidade, informarase da situación e das medidas aos servizos sociais do correspondente concello, aos servizos especializados do departamento correspondente en materia de benestar e, de ser o caso, á Fiscalía de Menores para facilitar as medidas que lles corresponda adoptar nos seus respectivos ámbitos competenciais.

Así mesmo, o artigo 262 da Lei de axuízamento civil prevé que:

Os que por razón do seu cargo, profesións ou oficios tivesen noticia dalgún delito público, estarán obrigados a denuncialo inmediatamente ao Ministerio Fiscal, tribunal competente, xuíz de instrución e, no seu defecto, ao funcionario de policía máis próximo.

Igualmente, o artigo 13 da Lei orgánica 1/1996, de protección xurídica do menor, prevé que:

Toda persoa ou autoridade, e especialmente aqueles que pola súa profesión ou función, detecte unha situación de risco ou posible desamparo dun menor comunicarlle á autoridade ou aos seus axentes máis próximos, sen prexuízo de prestarlle o auxilio que precise.

Os centros docentes garantirán a confidencialidade dos datos persoais de conformidade coa Lei orgánica 15/1999, do 13 de decembro, de protección de datos de carácter persoal, así como calquera outra información que puidese afectar á imaxe, dignidade e intimidade persoal de calquera membro da comunidade educativa e da propia institución educativa.

Tamén serán tido sen conta os principios reitores da actuación dos poderes públicos de Galicia no exercicio das funcións de atención e protección á infancia e á adolescencia e o principio de corresponsabilidade e deber de colaboración, regulados na Lei 3/2011, do 30 de xuño, de apoio á familia e á convivencia de Galicia.

Será conveniente, ademais, informar os pais e nais da vítima tanto da agresión como da posibilidade de efectuar a correspondente denuncia dos feitos no organismo competente (anexos XXI e XXII)

b) Particularidades xurídicas do ciberacoso

Esta forma de acoso inclúe normalmente accións como o uso de datos persoais, os cales, segundo a Constitución española (art. 18.4), non poden ser usados sen o consentimento informado do seu titular para uns fins concretos.

A lei establece sancións significativas para aqueles que, para descubrir os secretos ou vulnerar a intimidade de outro sen o seu consentimento, se apoderen dos seus papeis, cartas, mensaxes de correo electrónico ou calquera outro documento ou efectos persoais, intercepte as súas telecomunicacións ou utilice artificios técnicos de escoita, transmisión, gravación ou reprodución do son ou da imaxe ou de calquera outro sinal de comunicación.

A utilización de imaxe precisa consentimento do seu titular. Neste sentido a lei é notablemente sensible coa utilización de imaxes de menores e persoas consideradas incapaces de obrar xuridicamente.

O ciberacoso pode ser constitutivo dun delito de:

Ameazas: atópanse reguladas nos artigos 169 a 171 do Código penal, onde se dispón que a comisión deste tipo de delitos require:

Que exista unha ameaza.

Que a ameaza consista en causar un mal.

Que exista unha condición para non causar o dito mal.

Coaccións: atópanse reguladas nos artigos 172 e 173 do Código penal, onde se dispón que a comisión deste tipo de delitos require:

Que se obrigue a un terceiro a facer ou deixar de facer algo.

Que a dita obrigación se leve a cabo mediando violencia (en sentido amplo, física ou psíquica).

Inxurias: atópanse reguladas nos artigos 206 a 210 do Código penal, onde se dispón que a comisión deste tipo de delitos require:

Que exista unha acción ou expresión.

Que se lesione a dignidade, a fama ou a propia estimación.

Calumnias: atópanse reguladas no artigo 205 do Código penal, onde se dispón que a comisión deste tipo de delitos require:

Que exista a imputación dun delito.

Que a imputación sexa falsa.

Que a imputación sexa sobre un feito concreto.

Que a imputación se realice sobre unha persoa identificada ou identificable.

Suplantación de personalidade: a suplantación da personalidade unicamente é delito se a conduta encaixa perfectamente no tipificado como tal no artigo 401 do Código penal, é dicir, se o que se usurpa é o estado civil doutro. Se o que se fai é simplemente crear un perfil inventado ou con datos falsos, a conduta non encaixaría neste tipo penal e non podería ser considerada delito, polo que inventar datos falsos para participar nunha rede social non é constitutivo do delito de usurpación do estado civil.

Entrar nunha conta ou perfil doutra persoa é unha conduta que de por si pode comportar graves consecuencias xurídicas. Ao acceder a unha conta allea, pode estar cometéndose un delito de lesión de privacidade considerado pola normativa como unha forma de descubrimento e revelación de secretos. Este delito establécese nos artigos 197 e seguintes do Código penal. Para acceder á conta ou perfil doutro, é probable que se tivesen que provocar danos en sistemas informáticos para saltar ou conseguir as claves e os contrasinais, estando así ante un delito de danos “redes, soportes ou sistemas informáticos” regulado no punto 2 do artigo 264 do Código penal.

A regulación penal aplica as seguintes normas en función da idade do suxeito autor do delito:

Lei orgánica 10/1995, do 23 de novembro, pola que se aproba o Código penal. Esta norma é de aplicación a suxeitos maiores de idade e, excepcionalmente, a suxeitos menores en idades comprendidas entre os dezaseis e dezoito anos.

Lei orgánica 5/2000, do 12 de xaneiro, reguladora da responsabilidade penal dos menores aplicable aos maiores de catorce e menores de dezoito anos. A resposta do dereito penal de menores debe atender á dobre dimensión sancionadora e educativa primando, nesta última, o interese superior do menor polo que algunhas condutas tipificadas como delitos poden quedar sen castigo.

10.- DIFUSIÓN DO PLAN.

A difusión do Plan é importante xa que cantas máis persoas pertencentes á comunidade educativa o coñezan máis posibilidades temos de que se leve completa e correctamente a término.

Aparte da aprobación e coñecemento previo por parte do Consello Escolar, farase unha presentación a todo o profesorado a principios de curso xa que existe profesorado novo todos os anos e non ven mal lembrar ao profesorado que sigue no centro os contidos do Plan. Tamén se dará a coñecer á ANPA e aos propios alumnos nos inicios de curso.

Figurará tamén exposto no sitio web do centro.

11.- AVALIACIÓN DO PLAN.

A avaliación do Plan farase de xeito contínuo a través do departamento de orientación e o Observatorio de Convivencia do centro.

Ao final do curso, na memoria final, se recollerá o nivel de consecución dos obxectivos propostos, as actividades realizadas, o grado de participación dos compoñentes da comunidade educativa, as conclusións e as propostas de mellora para o ano seguinte.

ENQUISA AO PROFESORADO AO FINALIZAR O CURSO

1.- Clima no centro

Bo

Moi bo

Insatisfactorio

2.- Causas dos problemas de convivencia

Falta de valores-mala educación

Chamar a atención

Permisividade nas familias-contexto socio-familiar

Descoñecemento de Habilidades Sociais

Quedar ben diante dos compañeiros

"Contaxio doutros compañeiros"

Falta de respecto

Falta de empatía

Xogan a xogos competitivos e de contacto

Se aburren

3.- Qué fas ao respecto

Falar moito con eles

Resaltar os feitos positivos para mellorar a autoestima

Facer fincapé no respecto entre iguais

Respectar normas e consecuencias

Comentar diariamente normas, consecuencias, problemas, emocións

Reflexionen sobre as súas actitudes

Intentar que se poñan no lugar dos outros

Buscar solucións para cada conflito

4.- No recreo me fixo en:

4.1.- No xogo

Expresión cara, risas, xestos

Actitudes

Non dou importancia si é parte do xogo (empuxón en fútbol)

Devolución de agresión fortuita

Axudar a levantar ao que caíu

Devolver o turno de xogo

Falan alto

Si o xogo é agresivo

4.2.- Agresión

Insultos

Empuxóns, agresións

Expresións

Poñer punto final

Manter a calma

Escoitar

Aplicar normas de convivencia

Xestos faciais

Faltas de respecto

5.- Actuacions violentas máis frecuentes

Insultos, apodos, insultos a familiares

Zancadillas, empuxóns e patadas nas filas

Agresións físicas nos recreos

Faltas de respecto

6.- En qué lugares ocurren

No patio (xeralmente xogando ao fútbol)

Filas

Na aula

Pasillos

7.- Qué fas cando hai violencia

Separalos e aillalos

Cando están tranquilos saber o qué pasó

Diálogo

Non perdelos de vista

Normas-consecuencias

Tutoría

TEST DE OPINIÓN de 1 (desacordo) a 5 (acordo)

1

Nos casos de violencia sintome respaldado polos compañeiros do colexio.

Na clase adoito controlar os conflitos sin chegar a ser un problema.

Importante que o equipo completo de profesorado se decida a actuar.

É importante implicar ás familias.

As relacións interpersoais son obxectivo importante no meu currículo.

Os problemas de violencia dependen sobre todo do contexto social e familiar do alumno.

Facer un proxecto de intervención sobre agresións na escola é boa idea.

Os pais do alumnos, a miudo, empeoran as situacións de conflito.

A carga lectiva impide adicarse aos problemas de relacións interpersoais.

Para eliminar problemas de violencia e mellorar relacións hai que modificar o currículo.

As situacións violentas son un grave problema no meu colexio.

Os mestres necesitamos axuda doutros profesionais para resolver problemas de violencia,	
O profesor está indefenso ante os problemas de disciplina e agresións do alumnado.	
O profesor é obxecto en ocasións de ataques do alumnado.	

SI (10)

Branco

Disposto a participar en proxectos de mellora ao respecto.

(1)

Actuacions educativas que implementaría:

Práctica de HHSS básicas no centro.

Mellorar a empatía

Poñerse no punto de vista dos demais con emocións, reflexións e aceptación de críticas.

Traballar a intelixencia emocional

Facer xogos e actividades de autoconecemento.

ENQUISA AO ALUMNADO DE 6º AO FINALIZAR O CURSO

¿Con quen vives?

Co meu pai e a miña nai.

Só cun deles.

"Nai, pai e un irmán".

"Nai, pai, irmán e tío".

"Nai e avós".

"Pais, avó e irmán".

"Pai e avós".

Con outros familiares.

¿Cántos irmáns tes? (sen contarte a tí).

1.

2.

Ningún.

3 ou máis.

¿Como te atopas na casa?

Ben.

Nin ben nin mal.

Mal.

Sinala cáles destas situacións suceden na túa casa (podes elixir máis dunha resposta).

Discusións.

Excursións, festas.

"Convivencia".

"Excursións e visitas".

"Nada, unha familia normal".

"Parque, cine, paseo".

"Insultos do meu irmán".

"Pouco tempo xuntos".

Pelexas (algúns péganse).

¿Como te levas coa maioría de compañeiros e compañeiras?

Ben.

Nin ben nin mal.

Mal.

¿Cantos bos amigos (amigos e amigas de verdade) tes no teu cole?

Entre 2 e 5.

6 ou máis.

1.

Ningún.

¿Cantas veces te sentiches só ou soa no recreo porque os teus amigos non quixeron estar contigo?

Nunca.

Poucas veces.

Moitas veces.

¿Como te tratan os teus profesores?

Ben.

Nin ben nin mal.

Mal.

¿Como che vai no cole?

Ben.

Nin ben nin mal.

Mal.

¿Cantas veces te intimidaron algún dos teus compañeiros ou compañeiras?

Nunca.

Poucas veces.

Moitas veces.

Se te intimidaron, ¿dende cando se producen estas situacións?.

Ninguén me intimidou nunca.

Dende principio de curso.

Dende sempre.

Dende hai unha semana.

Dende hai un mes.

¿Hai alguén máis que te intimide con frecuencia?

Non.

Si (se queres dinos

quen).....

"Un neno de outro curso"

Se te intimidaron nalgunha ocasión ¿por que cres que o fixeron? (podes elixir máis dunha resposta)

Ninguén me intimidou nunca.

Porque os provoqueei.

Por molestarme.

Non o sei.

Porque son diferente a eles.

Por gastar unha broma.

Porque son máis débil.

Outros.....

¿En que clase están os rapaces e rapazas que adoitan intimidar os seus compañeiros? (podes elixir máis dunha resposta)

Nun curso inferior.

Non o sei.

Na mesma clase.

No mesmo curso, pero noutra clase.

Nun curso superior.

¿Quen adoitan ser os que intimidan os seus compañeiros ou compañeiras?

Un rapaz.

Non o sei.

Un grupo de rapaces.

Unha rapaza.

Un grupo de rapazas.

Un grupo de rapaces e rapazas.

¿En que lugares se adoitan producir estas situacións de intimidación ou maltrato? (podes elixir máis dunha resposta).

No patio.

Na rúa.

Non o sei.

Na clase.

"En ningures".

¿Quen adoita parar as situacións de intimidación?

Ninguén.

Algún profesor.

Algún compañeiro.

Non o sei.

Se alguén te intimida ¿falas con alguén do que che sucede? (podes elixir máis dunha resposta).

Ninguén me intimida.

Non falo con ninguén.

Coa miña familia.

Cos profesores.

Con compañeiros.

¿Serías capaz de intimidar algún dos teus compañeiros nalgunha ocasión?

Non o sei.

Nunca.

Si, se me provocan.

Si, se os meus amigos o fan.

Se intimidaches algúns dos teus compañeiros ¿díxoches algún algo ao respecto? (podes elixir máis dunha resposta).

Non intimidei a ninguén.

Si, aos meus profesores pareceulles mal.

Si, á miña familia pareceulle mal.

Si, os meus compañeiros dixéronme que estaba ben.

Ninguén me dixo nada.

Si, aos meus compañeiros pareceulles mal.

Si, os meus profesores dixéronme que estaba ben.

Si, a miña familia díxome que estaba ben.

Se participaches en situacións de intimidación cara aos teus compañeiros

¿Por que os fixeches? (podes elixir máis dunha resposta).

Non intimidei a ninguén.

Porque me provocaron.

Non o sei.

Porque son distintos en algo (xitanos, paio, doutros sitios).

Porque eran máis débiles.

Por molestar.

Por gastar unha broma.

Outros.....

¿Cales son ao teu parecer as dúas formas máis frecuentes de intimidación ou maltrato entre compañeiros?

Poñer alcumes ou deixar en ridículo.

Facer dano físico (pegar, dar patadas, empurrar).

Rexeitamento, illamento, non se xuntar.

Ameazas.

Non o sei.

Roubo.

"Non lles fago nada".

¿Con que frecuencia se dan intimidacións no teu centro?

Moitas veces.

Poucas veces.

Nunca.

¿Cantas veces participaches en intimidacións aos teus compañeiros?

Nunca.

Poucas veces.

Moitas veces.

¿Que pensas dos rapaces e rapazas que intimidan outros compañeiros?

Paréceme mal.

Nada, paso do tema.

É normal que pase entre compañeiros.

Fan ben, terán os seus motivos.

¿Por que cres que algúns rapaces intimidan outros? (podes elixir máis dunha resposta)

Non o sei.

Porque se meten con eles.

Porque son máis fortes.

"Porque lle pegaron de pequeno ou viu cousas".

"Porque son feos ou non estudan ben".

Por gastar unha broma.

¿Que adoitas facer cando un compañeiro intimida a outro?

Nada, aínda que creo que debería facer algo.

Intento cortar a situación persoalmente.

Nada, paso do tema.

Aviso a alguén que poida parar a situación.

¿Cres que habería que solucionar este problema?

Si.

Non se pode solucionar.

Non sei.

Non.

¿Que tería que suceder para que se arranxase?

c. Que se faga algo (explica brevemente que):

b. Non sei.

a. Non se pode arranxar.

Os mestres:

"Castigalos sin recreo, campionato, poñerlle un parte...".

"Falar cos pais".

"Que estean máis atentos".

"Expulsalos por un tempo".

"Falar co `causante`"

As familias:

"Avisar á nai".

"Castigalos".

"Ensinarles o maltrato e as súas causas".

"Dicirlle que non o faga".

"Medidas estrictas".

"Falar cos fillos para que deixen de intimidar".

Os compañeiros:

"Non saben qué facer".

"Facer teatro para que saiban o que se sofre".

"Deixarme en paz e deixar de chincharme".

"Falar co amigo e conseguir que se controle".

"Axudalo a que aprenda que todos somos iguais".

Se tes algo que engadir sobre o tema que non che preguntamos, podes escribilo a continuación. Se queres escribir o teu nome, este é o momento de facelo:

Hai veces que as mestras do patio non se enteran das pelexas nin das intimidacións.

Un neno intimida seguido e logo chora de vítima.

Que deixen de acusar á xente que non fixo nada e deixala en paz.

Que se controle e que un mediador fale con él.

Isto tense que acabar pero ninguén sabe cómo.

As veces o que non fixo nada queda castigado.

INDICADORES ESCOLARES SOBRE UN POSIBLE CASO DE ACOSO ESCOLAR

	CONDUTAS	Sempr	A veces
REACIÓNS SOCIAIS	Cambios nos tempos de chegada e saída da escola		
	Cambios nos itinerarios de ida e volta ao centro		
	Cambios na súas relacións persoais (compañeiros/as non habituais) no		
	Cambios na súas relacións persoais (compañeiros/as non habituais) fóra		
	Busca acompañarse de persoas adultas		
	Busca da soidade no centro		
	Busca da soidade fóra do centro		
	Abandono de actividades que antes lle interesaban sen razón aparente		
ESTADOS DE ANIMO	Descoida o seu aspecto físico		
	Estado de ansiedade		
	Preocupación		
	Pechamento sobre si mesmo/a		
	Desconfianza		
	Desinterese		
	Tendencia á tristeza e a chorar facilmente		
	Nerviosismo repentino		
	Dificultades de comunicación nas tarefas		
	Dificultades de comunicación nas relacións co grupo		
	Cambios de humor		
	Molestias físicas (vómitos, dores...)		
	Diminución da autonomía persoal		
	Inseguridade, desconfianza en si mesmo/a		
Negativa a falar sobre a situación			
ACTITUDES NA TAREFA ESCOLAR	Actuacións agresivas		
	Dificultades de concentración nas tarefas		
	Actitude negativa ante as tarefas		
	Diminución da calidade dos seus traballos		
	Actitude pasiva xeral (tenta pasar sempre desapercibido/a)		
	Actitude pasiva ante situacións violentas nas que non está implicado/a		
	Prefire traballar só/soa		
	Baixa no seu rendemento escolar		
	Diminución da autoestima		
	Puxéronlle alcumes que non lle gustan		
	En actividades de grupo non é elixido/a		
	Desaparécenlle pertenzas escolares ou persoais		
	Actitude pasiva		
	Fai actividades ou tarefas que non lle corresponden		
Non se presta para participar en actividades voluntarias			
Desinterese en actividades a realizar fóra do horario habitual			

INDICADORES FAMILIARES SOBRE UN POSIBLE CASO DE ACOSO ESCOLAR

	CONDUTAS	Sempr	A veces
REACIÓNS SOCIAIS	Cambios nos tempos de chegada e saída da escola		
	Cambios nos itinerarios de ida e volta ao centro		
	Cambios na súas relacións persoais (compañeiros/as non habituais) fóra		
	Busca acompañarse de persoas adultas		
	Busca da soidade fóra do centro		
	Abandono de actividades que antes lle interesaban sen razón aparente		
	Descoida o seu aspecto físico		
	Comentarios negativos sobre a súa clase ou o seu centro escolar		
Prefire quedar na casa a saír			
ESTADOS DE ANIMO	Estados de ansiedade		
	Preocupación		
	Pechamento sobre si mesmo/a.		
	Desconfianza		
	Desinterese		
	Tendencia á tristeza e a chorar facilmente		
	Nerviosismo repentino		
	Cambio nas rutinas relacionadas co sono		
	Cambio nas rutinas de alimentación		
	Cambios de humor		
	Molestias físicas (vómitos, dores...)		
	Inseguridade, desconfianza en si mesmo/a		
Actuacións agresivas (malas contestacións, agresividade con			
OUTRAS ACTITUDES	Actitude negativa ante as tarefas escolares		
	Diminución da calidade dos seus traballos		
	Desaparécenlle pertenzas escolares ou persoais		
	Fai actividades ou tarefas que non lle corresponden		
	Pide máis cartos dos habituais		
	Deixa de recibir visitas, chamadas ... de amigos/as		
	Nerviosismo en momentos de saír da casa		
	Nerviosismo ante o teléfono, uso de Internet, móbil...		
	Rompe pertenzas, traballos... sen razón		
	Desinterese en actividades que antes lle interesaban (deporte, cine,		
Non quere falar das súas relacións			